J. Picco M.D.

n73 1720

R

106 **RICCA (Carlo).** Morborum vulgarium historia anni MDCCXXI seu constitutio epidemica taurinensis altera - Augustae Taurinorum, Zappata, **1722** - In 4° **bella rilegatura in piena** pelle d'epoca, dorso a nervi con fregi in oro, pp. XVI-212 con una bella **tavola** in rame f.t. raffigurante un feto di femmina bifronte. **L. 750.000**

1995

(***Edizione originale***. *Eccellente osservatore di costituzioni epidemiche fu il torinese Carlo Ricca che scrisse sulle costituzioni epidemiche della città di Torino. Il Bonino così scrive di lui "Esattezza nell'osservare, eleganza e chiarezza nel descrivere, erudizione ed ordine nel maneggiare le cose trattate, ecco le doti singolari, onde va adorna quest'opera interessantissima e che meritarono all'Autore l'onore di essere paragonato all'immortale Sydenham"; De Renzi, IV,464 e sgg.). Raro, manca a Blake.*

Fondazione Diabete To
Museo del Diabete
Libri Antichi
41

1015

B442

CAROLI RICHA

Phil. & Med. D.

MORBORUM VULGARIUM
HISTORIA
SEU
CONSTITUTIO EPIDEMICA
TAURINENSIS

ANNI MDCCXX.

AUGUSTÆ TAURINORUM, MDCCXXI.

Apud Petrum Josephum Zappatam.

SUPERIORUM FACULTATE.

INVICTISSIMO REGI

VICTORIO AMEDEO

CAROLUS RICHA
F.

NIHIL mihi antiquius unquàm fuit, REX INVICTISSIME, aut enixè magis expetitum, quàm ut peculiarem erga Te cultum meum ac observantiam

aliquâ voluntatis, & grati animi significatione patefacerem. Tibi enim post Deum Optimum Maximum, à quo uno, quæ verè bona sunt, emanant omnia, quidquid meum sit aut futurum erit in posterùm, lubens acceptum refero, meque ultrò debere profiteor. Quamobrem hæ laborum meorum Primitiæ, quæ publicam nunc lucem præstolantur, cuinam potiori unquàm iure, quàm MAJESTATI TUÆ inscribendæ erant, ipso quoque suadente Ægyptiorum instituto, quibus summa olim Relligio fuit, rerum agendarum initia Regibus suis consecrare? Nec profectò exigua laus illa est, quam iis totam accedere video ab INCLYTO TUO *NOMINE derivatam, cùm nihil illæ in se habeant pretii, aut à me queant nisi leve quidpiam, ac exile prorsus repetere; Nec ipse quidem felicioribus auspicijs Fastos hosce Medicos pertexere, atque exordiri poteram, quàm Tuis. Ut verò præcipuum horum decus est Maximi* REGIS *tutelâ commendatos*

datos

datos in lucem exire, ità me acrioribus stimulis excitari sentio, ut eâ quâ par est, industriâ, ac diligentiâ, sin minùs ingenio ac doctrinâ, quod elaborandum mihi quotannis munus constitui, exequar; ni majora fortè susceperim, tùm propitio Tuo adspirante Genio, tùm novis in diem suppetentibus notionibus, quas provectior, ac longo rerum usu doctior facta ætas frequenti Lectione ac sæpè etiam meditando perficiet: Habent id namque meritorum famâ percelebres, inque excelsissimo rerum fastigio collocati Principes, quos inter longè emines, **REX GLORIOSISSIME**, *ut cum nihil edere consueverint nisi Augustum, nisi præfulgidum, ac laude plenum, vulgaribus etiam & exiguis rebus, quas sacras illis facimus, aliquam laudis partem, nitoremque concilient. Utinam verò tanta ingenij vis, tantumque mihi esset ab eloquentiâ præsidij, ut quæ pace, belloque gessisti clarissima facinora dicendo consequi possem, liceretque Tuorum commendatione*

Facto-

Factorum hasce Paginas exornare! Ecquod autem Orationis flumen, quis adeò disertus atque eloquens Orator, ne quid de memetipso loquar, quem propè nullum esse in literis fateor, qui tùm Bellicas Tuas laudes, tùm ipsa pacis munia, quibus servatam auctamque Rempublicam magnificè, ac splendidè tueris, non modò ornatè satis, & convenienter exequi, at vix quidem attingere queat, ac delibare? Ex tot verò, tantisque rebus quas recensere vetat vel multitudo, quæ dicentem obrueret, vel quæ summa est, ut cæteræ Virtutes Tuæ, Moderatio, illud certè Posteritas omnis commemorabit, Regalis Magnificentiæ consilium, ac perennis ævi monumentum, quo nupèr amplissima à Te nobis, ne quid scilicet Tuorum felicitati deesset ullum, magno itemque Te digno sumptu comparata sunt Disciplinarum omnium adjumenta; Quod unum beneficiorum omnium maximum ad sempiternam Tui Nominis gloriam satis est. Nullum est enim Magno Principe,

cipe, immortalitatemque merituro impendij genus dignius, quàm quod ad erigendas, ac sustentandas ingenuas Artes, ac literas erogatur. Hæ spiritum, hæ Patriam, hæ pristinum suum Decus sub Te receperunt, quas priorum Temporum asperitates olim relegaverant. Quæ quidem ac alia ingentia in nos collata beneficia, dum ego intacta cogitationibus relinquo, REX MAXIME, Deum ut Te, quod ad me attinet unum, ac idem reliquum est optandum nobis, quamdiutissimè huic florentissimæ Urbi ac Regno incolumem superesse sinat, fruarisque ipse diù bonis, quæ nobis comparasti, summis precibus, & assiduis obsecrationibus oro, atque obtestor.

PRÆFATIO.

Medicina ad hoc usque ævum hæsitans. Duo potissima illius fulchra. Quæ olim Medicorum artes, ac studia. Hippocrates laudatus. Anni temporum cognitio Medico necessaria. Sydenhamius, & Ramazzinus laudati. Authoris institutum. Divinum Hippocratis quid. Barometricæ, ac Thermometricæ observationes commendatæ. Officiosa Authoris ad Medicos Subalpinos peroratio.

REpetenti mihi Medicæ artis initia, eiusque varias ab longè dissitis sæculis ad hoc usque ævum vicissitudines, ac penè dixerim, fata, sedulâ cogitatione expendenti, cupido incessit inquirendi, quibus de caussis effectum sit, ut, dùm cæteræ artes, quam-

vis rudes, & impolitæ ſuam tractu temporis Artificum labore, & induſtriâ nactæ ſunt perfectionem; tot illa eruditorum conatus, & ſtudia eluſerit hactenùs, poſtque tanta temporum ſpatia, ſemper hæſitans, ſemper vacillans, nec ſuâ ſatis longævitate firmata expetitam felicitatem aſſequi minimè potuerit ſemel, inque optatum faſtigium educi? Nec diù equidèm elaborandum fuit mihi; Rem quippè ſeriùs inquirenti, illicò ſe ſe obtulit Ars ipſa, heù mutata quantum, ac planè diſſimilis ſibi! quòd ſanè minimè eveniſſet utique, ſi eodem, quo illa gradu à rudioribus primordiis, veluti ab infantiâ ad rationis uſum provehi cæperat, certumque greſſum figere, adque propoſitam metam properare, eodem inquam gradu, eâdemque methodo ſubſequentibus ſæculis exculta fuiſſet, *indeſinenti* ſcilicèt *obſervatione*, *continuoque experimento*. Sanè anteactis longè illa temporibus, aùt futuro forſan beatiori ævo haùd invideret; neque eſſet profectò, quòd in ipſa retorquerentur convicia hominum

minum, tanquàm incertam penitùs, & merè conjecturalem, qualem per omnium ora dici illam etiamnum novimus, haùd exiguo ipsius dedecore, ac detrimento.

Equidèm cum res Medica ab observationibus, & experimentis inter mortes, & funera ortum habuerit, adque Artis dogmata nudâ successuum memoriâ traducta fuerit; Quidni igitur, eodem jure, iisdemq; illa adminiculis suam aliquandò habitura erit perfectionem? Fateor utique nova, nec vulgaria eidem accessisse ornamenta, maximèque ingens factum illius Pomœrium; Si modò tot præstantissimorum Virorum labores metimur, ut meritò habeant Posteri quid nobis invideant. Atqui vel ob id unum dolendum magis, quòd hac ætate, nescio quo fato, omnes ferè, qui ingenio magis præstant, in rebus, quæ decus quidèm aliquod arti, nullum verò ægrotantibus præsidium afferre queunt, sunt occupatissimi, famæ comparandæ caussa, cum ad alia magis usui futura mentem, ac vires possent intendere. Pauci scilicèt reperiuntur, qui

in conſcribendis obſervationibus, quæ ſolidioris Sapientiæ pars eſt, tempus terant, magnaque venerandi Parentis exempla ſequantur, cui nec ætas priſca vidit parem, nec videbit futura.

Ego quidèm ex quo Medicinæ ſacris initiatus fui, in hoc mihi potiſſimùm ſtadio ſedulò, alacritèrque inſudandum conſtitui, magnamque laboris partem in colligendis obſervationibus morborum impendere, non inutili prorsùs, nec infœcundo conatu. Cum enim me valdè hiſce artibus proficere animadverterim, obviumque morborum quorundam ingenium obſervaverim ſtatis temporibus ingruentium, auſus ſum majora moliri, annorumque unà ſimul, annique temporum conditionem, curſum, converſionemque adnotare, ſummâque fide conſcribere. Quanti namque momenti ſit præter morborum hiſtoriam graphicam, & naturalem, tùm ad prænoſcendos futuros morbos, tùm ad eoſdem profligandos, anni quoque tempeſtatum conſtitutionem, quæ ſcilicèt cuivis morborum ge-

neri

neri potiſſimùm faveant, diligentèr expendere, nemo non videt. Præterquàm enim quod quidam morbi, nec pauciores utique, occulto quodam naturæ instinctu, annorum tempora non secùs ac quædam aves, & plantæ sequuntur; ex iisdem insupèr tempestatibus, vel præmaturè nimis ingruentibus, vel à consueto more quomodocumque recedentibus varias, & insolentes aeris alterationes progerminare videmus, quæ modò hanc, modò illam morbi speciem quandòque inferunt. Sanè nihil proficuum magis medentibus unquàm fuit, nihil aptiùs idem, quàm temporum viciſſitudines, differentias, & morbosas affectiones indè resultantes ediſcere, ac adnotare, ut deindè simili impendente anni, temporumque constitutione commoda, atque incommoda certis individuis, magno ipsorum emolumento præcipere, ac prænunciare poſſimus.

Atque his quidèm gradibus ad Cælum aſcendit Medicorum ille Romulus nunquàm satis laudatus Hippocrates. His

quoque artibus, hisce adminiculis magnam nominis famam consecuti sunt quotquot illius exemplo Epidemicas temporum suorum habitudines, morborumque historiam erudito non minùs, quàm accurato, solertique calamo exararunt. Si quis autèm hâc in arenâ strenuè, felicitèrque contendit unquàm; Hanc utique laudem omnium suffragio post alterum illum elapsi nupèr sæculi Hippocratem, Præclarissimum Sydenhamium, Angliæ suæ decus, ac ornamentum; hanc inquam laudem præ cæteris tulit eruditissimus Ramazzinus, cuius vestigiis insistentes hoc ævo plures simile quid etiam laudatissimo conatu moliri, ac elaborare cęperunt. Horum ego magnorum Virorum exemplis ductus, utinam pari industriâ, ac studio, haùd impari certè contentione animi, proficiendique desiderio, symbolam quoque meam utcumque exiguam, in commune Artis ærarium contribuere conatus sum; vel in hoc maximè lętabundus admodùm, ac mecum ipse gestiens, quòd sin minùs

rectè

rectè dixerim, glaciem saltèm primus, quæ haùd exigua laus est, in Patriâ fregerim, facemque tulerim aliis ferendi meliora.

Quo autèm more hanc magni operis telam exorsus sum, illam posthac singulis annis prosequi mihi in animo est, donec operis filum abrumpat, quæ *ultimam lineam rebus* imponit. Quid interim ego præstiterim, quidve boni tulerint otia mea, sera norit posteritas. Neque enim ex unius, aut alterius anni, sed ex multorum simul unà ritè collatis observationibus annorum, annique temporum lucis quidpiam Arti, nec parùm quidèm accedet. Neque etiam diffiteor, quin immò in spem erigor haùd defuturos, qui mihi venientibus annis (quòd summâ animi lętitiâ jàm nunc lubens augurari videor) suppetias amicè ferent, inchoatumque opus ad umbilicum perducent. Quò tandèm aliquandò Ars Medica, quę in lętissimo hocce Subalpino tractu multum ornamenti Clarissimorum Virorum solertiâ, ac ingenio accepit, inque me-

liùs

liùs producta fuit; In maius etiam æquiore jure, solidioreque gradu proficiat.

Fateor utiquè tantæ molis opus, cùm meas ipsas vires mecum expenderem aliquandò, visum mihi fuisse ijs quidèm majùs. Nec me latet etiam non Sapientum Virorum modò, sed eorum quoque, qui sibi tales videntur, quorum omnis ætas magnam copiam extulit, censuræ, ac judicio subijci quæque eduntur in lucem; At ego horum neque alteros reijcio, neque alteros extimesco; Est eiusdem ingenii, & eruditorum admonitiones amare, & indoctorum maledicta contemnere. Cęterùm si suscipiendus is aderat quandòque labor, diutiùs cunctandum minimè par erat ampliùs; Neque enim deerit unquàm singulis annis occasio, ea politiore limâ emendandi, aut immutandi, quæ fortè, aut minùs castigata verbis, aut numeris omnibus, partibusque expleta nondùm videbuntur nonnullis. Posterior quippè dies nedùm prioris discipulus est, sed etiam magister. Neque is ego sum, qui novâ sedulitate, no-

vis-

visque consiliis opusculum hoc meum ulteriùs refici, ac emendari haùd posse contendam; Neminem enim arbitror propriæ exilitatis, ac tenuitatis conscium magis, quàm quempiam suæ. Fuere & aliæ huiusce mei consilii, ut nempè labores meos in lucem exire sinerem, caussę, quas nihil necesse habeo pluribus persequi. Harum præcipua (neque enim aut laudis amor, aut Scriptoris fama, ac dignitas mihi quidquàm blanditiarum attulit unquàm) harum præcipua inquam, ac potissima, incitamenta, ac stimuli aderant, quos mihi assiduis precibus subdiderant intimi Amici mei, tùm præsertim Doctissimus, atque Amplissimus Vir Franciscus Dominicus Bencinius Romanus olim, nunc Regius Polemices in Taurinensi Archigymnasio Antecessor. Horum consilia, ac preces eludere haùd potui ampliùs; Saltèm id pertexendæ quotannis telæ specimen erit, ac incrementum.

Ne ve diutiùs in ipso limine præfari videar, reliquum est, ut quem ipse gero morem exponam, simile quidpiam ex-

periri, ac tentare volentibus utilem futurum, ac opportunum. Primò quidèm ad varias aeris viciſſitudines dignoſcendas, ac ſi lubet, etiam dimetiendas, Barometro, ac Thermometro utor, dietim adnotans, quidquid obvium venit, quòd ad aeris pondus, & gravitatem, tùm frigoris, aut caloris exceſſum attinet. Pręcipuum utique munus eſto, aeris ſtatum, temporumque converſiones, quo ſcilicèt gradu, qualibet vice, Mercurius ſteterit, qui pluvii, qui ſereni, qui nubibus obducti dies, expendere.
Secundò, ventorum maximè habenda eſt ratio; Hi namque ſunt, qui, ut veriſſimè ſcribit Argolus lib. 11. & quotidianâ experientiâ innoteſcit, qui, inquam, tempeſtates, temporumque, aeriſque mutationes, & hinc dependentem fęcunditatem in vegetabilibus, in animantibus ſalubritatem unicè ingenerant, ſuſcitantque.

Tertiò tandèm, ac poſtremo loco fidelem ingruentium morborum narrationem, quæ ſumma rei eſt, tùm qui ſcilicèt intrà

trà Urbis mœnia, tùm qui longè, latèque per totum Taurinensem Agrum grassantur, quo tempore oriri cœperint, quove desierint, eximiam mihi opem præstantibus amicissimis Viris, adijcere mos est, atque eorum præsertìm morborum, in quibus memorandum illud *Divinum* Hippocratis elucescit; Quorum nempè ortum, & incunabula à secretâ, atque inexplicabili aeris alteratione hominum corpora inficientis deducere fas est. Uberrimus hinc patet campus, ubi non spicilegium, sed seges amplissima contemplationum occurrit, quæ arti decori, ægris verò saluti sint. Utque res faciliùs cedat; lubet hìc tabulam sequentem apponere, in quâ vel ab uno tantùm mense totius operis artificium cognosci queat, unoque velut intuitu concipi quis fuerit, unoquoque mensis die, aeris status; quæ morborum indoles; quæ Mercurii in Barometro altitudo, aut humilitas; quis in Thermometro frigoris, aut caloris excessus. Eiusmodi autèm comparatus Barometer esto (uniformes namque, ac correspondentes

Barometros in hanc rem valdè laudarem, eodem modo, quantum fieri posset fabrefactos) ut totum illud spatium altitudinis perpendicularis, in quo Mercurius vagatur, ab eius scilicèt editiori statione, in quâ aliquandò visus est, veluti in suo apogæo consistens, ad humiliorem usque eius metam, in 28. gradus, seù lineas divisum sit. Quod ad Thermometrum pertinet, hunc quoque correspondentem, ac uniformem confici æquum foret, neque diffiteor id mutuâ Amicorum communicatione, quòd summoperè esset expetendum, obtineri facili negotio posse aliquandò.

Sed antequàm ad tabulam me conferam, unum adhùc superest advertendum, quòd ad ventorum perflantium nomina attinet. Alii namquè illos Anglico vocabulo, alii Græco appellare consueverunt; Rectiùs ego duxi illos antiquo more vetustioribùs Geographis usitato nuncupare. Qui verò singulis diebus venti perflarint, id à nubium erroribus conspicuum fiet.

TYPUS

Motionum Mercurii in Barometro, tùm liquoris in Thermometro ad singulos dies Januarii Anni MDCCXX.

Unà cum annexâ Constitutione Ventorum, Aeris, ac Morborum.

Dies	Bar.	Ther.	Venti.	Constitutio Aeris.	Morbi ingruentes.
1.	18.	22.	Africus.	Aer mitis, serenus.	*Variolę fatiscentes; Malignarum febrium proludia. Anginæ. Erysipelata. Ignes sacri; Apoplexiæ.*
2.	20.	17.	Circius.	Cælum frigid. serenum.	
3.	19.	15.	Circius.	Idem.	
4.	19.	15.	Circius.	Idem.	
5.	19.	20.	Circius.	Idem.	
6.	18.	24.	Africus.	Cęlum mite, nebul.	
7.	$18\frac{1}{2}$	27.	Africus.	Aer calidus; vespere frigid.	
8.	18.	25.	Favonius.	Mitis.	*Febres malignæ increbescentes; Tabidi plures extincti. Arthritides. Asthmata. Affectus pectoris Romę sevien.*
9.	19.	22.	Favonius.	Aer frigidus, & serenus.	
10.	20.	17.	Circius.	Idem.	
11.	18.	23.	Africus.	Aer calidus.	
12.	17.	25.	Auster.	Idem.	
13.	$16\frac{1}{2}$	27.	Vulturnus.	Idem, nubilus.	

Dies	Bar.	Ther.	Venti.	Constitutio Aeris.	Morbi ingruentes.
14.	$14\frac{1}{2}$	30.	Vulturnus.	Idem.	
15.	14.	28.	Vulturnus.	Idem.	*Eadem febrium ſcena, at incrementa. Pleuritides ſpuriæ. Tympanitides. Scorbutici dirè vexati. Sævior quoque Podagra.*
16.	$14\frac{1}{2}$	29.	Auſter.	Aer ſerenus, & calidus.	
17.	13.	28.	Notus.	Cęlum nub.l.	
18.	$13\frac{1}{2}$	30.	Auſter.	Aer ſerenus & calidus.	
19.	14.	26.	Africus.	Idem.	
20.	$14\frac{1}{2}$	22.	Africus.	Idem, veſp. frigid.	
21.	17.	18.	Corus.	Aer ſerenus frigidus.	
22.	17.	16.	Corus.	Idem.	
23.	15.	22.	Favonius.	Cælum mite.	
24.	13.	28.	Auſter.	Aer calidus, nebul.	*Febrium ſævities miteſcere viſa; Arthritides ingraveſcentes. Raucedines, Hemicraniæ; Hyſterici affectus; Tuſſes ſpaſmodicæ.*
25.	$13\frac{1}{2}$	26.	Vulturnus.	Idem.	
26.	13.	25.	Vulturnus.	Idem.	
27.	14.	22.	Africus.	Mitior, ſeren.	
28.	$14\frac{1}{2}$	18.	Circius.	Cęlum frigid. ſerenum	
29.	15.	17.	Circius.	Idem.	
30.	$16\frac{1}{2}$	14.	Circius.	Idem.	
31.	16.	14.	Circius.	Idem.	

Ad vos itaquè vota mea converto; vos vos alloquor, Nobiles, & Ingenuæ animæ, Clarissima Medicinæ Lumina, Doctissimi, Solertissimique Viri, quos universa, quâ latè patet, Pedemontana Regio veneratur, & fovet; Vos ut sociam huic muneri dexteram præbeatis, ut stratum vobis à me iter æquo, atque alacri animo persequamini, ut Magnorum Virorum, qui nos præcessere vestigiis insistentes, ad eandem unà omnes metam properemus, etiam atque etiam obtestor. Quantùm vos laboris, ac vigiliarum in perscrutandis naturæ abditis, quantùm diligentiæ, ac sedulitatis in re Medicâ locupletandâ, exornandâque impendistis, & adhùc etiam magnâ vestrâ laude impenditis, toti erudito Orbi innotescit. Reliquum est, ut in hunc quoque Campum pedem immittatis, inque hoc nos unà omnes agone, strenuo, felicique Marte insudemus. Hoc scilicèt unum superest adhùc; Hoc ad Medicinæ Subalpinorum celebritatem expetitum diù; Hoc vobis, & arti gloriæ, ac emolumento futurum.

Eja

Eja igitur, Viri Clarissimi, traditam facem arripite, fidem facite exteris, nihil in Subalpinis desiderari, quòd ad scientiarum, bonarumque artium, ac Medicinæ præsertìm incrementum facere videatur; Habere Subalpinorum ingenia, undè ditescant ex suo; Nec defuisse unquàm, aut defuturos, qui artem hanc nobilissimam in majus, meliùsque producere omnibus nervis contendant. Quàm porrò utile Posteris lętumque idem succedentes sibi ad invicem constitutiones longâ annorum serie institutas expendere, unàque simul conferre, quotiès eadem fortè tempora, ac iidem morbi recurrerent. Atquè ob id maximè præstantium hoc fuit Virorum ardentissimum votum, ac desiderium. Hoc Divini Senis consilium. Hoc magni illius Viri sapientissimum institutum. Hoc idem rationalis medendi methodi basis est, ac fundamentum, quo scilicèt nihil præclariùs unquàm, aut profuturum magis, ac fortè minùs, aut saltèm pro rei dignitate, exiliore curâ elaboratum.

APPRO-

APPROBATIONES.

De mandato admodùm Rev. P. Joannis Alberti Alferii Vicarii Generalis S. Officii perlegi Historiam CONSTITUTIONIS MORBORUM elapsi anni 1720. Opus verè dignissimum, perjucundum, perutile, & necessarium, in nostrâ Regione usqueadhùc neglectum, & ab Illustrissimo, Præclarissimoque Doctore D. Carolo Richa doctissimè inceptum, in quo Authoris perspicacitas, ingenium, & doctrina eminentèr elucent; Aeris vicissitudines, Ventorum influxus, Morborumque ex ijs orientium genii, & eventus exactissimè, sincerè, & felicitèr explanantur; Utinam laudatus Author longevâ, & per annos quamplurimos integrâ fruatur valetudine, constantemque servet animum tàm dignos prosequendi labores, quorum eruditissima exordia, cùm nihil Sanctæ Fidei, christianis moribus, Regique adversum contineant, Typis mandanda, communique utilitati, & publicis plausibus exponenda libenti, obsequentique animo censeo. Taurini die primâ Maii 1721.

Ioseph Antonius Manzini S. R. M.
Medicus, & Consiliarius.

IMPRIMATUR
F. Io. Albertus Alferius Magister
Vicarius Generalis S. Officii.

V. De Aguirre.

IMPRIMATUR

Ricardus

BREVIARIUM

Morborum origo, & incrementum. Epidemici qui dicti. Horum caussas inquirere propè Divinum. *Quantùm diversa ac inter se discolor eorumdem facies. Hippocrates citatus. Quæ præcipuè consideranda in situ Urbium. Taurini Agri commendatio. Urbis positio ac situs. Anonymus notatus. Mixta Urbis atmosphæra saluberrima. Occidentales Venti minùs infensi Subalpinis, & cur; Orientales summè salubres; secùs Boreas, & Auster. Aquarum salubritas ac præstantia. Padi incunabula, ac incrementa. Alpium impendentium fastigia quid præbeant. Lympharum tùm spontè nascentium, tùm fluentium bonitas vindicatur. Putealium cur non omnes optimæ. Fluviales non omninò improbatæ. Autumni constitutio. Variolarum sævities ingens; morborumque unà ingruentium historia. Hyemis status; malignarum febrium præludia. Austrini flatus hyeme assiduè perspirantes culpati. Epidemia Romæ vigens. I. M. Lancisius lau-*

laudatus. Febres malignæ Mylis sævientes in Siciliâ. Spasmodici intercurrentes affectus recensentur. Eorumdem genius, ac lusus. Autumnus morborum Parens, & Author. Colliqaationis humorum incrementum, & ratio explicatur. Æquilibrii fluidorum leges. Febrium suborientium ingenium. Harum præludia, ac insidiosus error. Soporosæ affectiones funestæ. Signa læthalia. Ægrorum recensio. Diarrhæâ multi servati. Observatio practica. Idem in superiori Variolarum Epidemiâ adnotatum. Venæ sectio funesta. Animadversio Theorica. Purgationes per initia febrium salutares. Quid Authori contigerit in purgationibus instituendis per huiusmodi febrium exordia. Documentum practicum. Digressio. Hippocratis effatum. Ballonius, Septalius, Manardus, Trincavellius, G. Fulginas laudati. Galenus commendatus. Turgentis materiæ præludia. Cautiopractica, Historia Simonis ex Galeno. Invalescente morbo à remediis abstinere proficuũ magis. Celsi monitum. Medici receptarii notati. Arabum Medicina refellitur. M. Tullius lau-

datus. Sanguinis ab hæmorrhoidalibus vasis effusio diarrhϵϵ comes aliquandò. Vesicantia in quibus febribus proficua. Petrus à Castro laudatur. Corticis Peruviani usus in hisce febribus experientiâ probatus. Quid de illo, tùm cæteris specificis decernendum. Quæ in illius usu cautiones adhibendæ. Eius figendi facultas asseritur I. ab observationibus. II. à gustu illius stiptico. III. ab experientiâ. Epidemia Uratislaviensium anni 1699.. Cur noxia sanguinis missio extiterit. Hippocrates citatus. Exaratarum ægritudinum Theoria. Acidum, & acre quomodo se habeant in sanguine in statu naturali, tùm econtrà. Externa agentia, quæ in sanguine vim suam exerunt, quæ. Horum potissimùm aereum fluidum esse ostenditur. Quo idem particulis humanæ naturæ incongruis imbuitur, modus ex Sylvio. Aquæ fluentis exemplum. Nitrosas particulas ab Aquilone, lixiviales ab Austro proficisci. Quid nitrum præbeat corporibus; quid Salia lixivialia. Malignarum febrium genesis. Natura morborum medicatrix. Austrina constitutio in

uni-

universùm infensa. Ventorum indoles. Boreas, & Auster quo magis impetuosi, eò sæviores. Uterque Endemiorum, ac Epidemiorum morborum parens. Observatio Barometrica. Cruoris ad colliquationem tendentia evincitur. I. ab extracto è venâ sanguine. II. ab exanthematum, seù macularum diffusione ad cutem. Villisij lapsus. Veris indoles inordinata. Mercurii errores in Barometro. Nova morborum ingruentium scena. Febres malignæ initio veris recrudescentes. Ephemeræ frequentiores, quàm intermittentes. Qui morbi flante Austro timendi; Qui spirante Boreâ. Intercurrentes affectus unà cum Principe cuiusque anni affectu subludunt. Io. Fantonus Authoris Præceptor cum laude memoratur. Gulielminus laudatus. Febrium quas Ephemeras vocant Theoria. Quæ præcipua sit intermittentium caussa. Etmullerus, & Silvius citati. Ephemeræ, ac intermittentis discrimina. Cur China China in intermittentibus plerumque salutaris. Ramazzinus laudatus. Alchali volatile exoticum sanguini affusum ab al-

chali

chali fixo Chinæ Chinæ emendari. A. M. Reina in majori Urbis Nosocomio Medicus Primarius laudatus. Fluidorum, ac solidorum consensus. Spasmodicorum morborum genesis. Sævissimi diuque ludentis hysterici affectus exemplum. Maniæ species, cuius nulla apud Authores facta mentio. Jacobus Cicogninus Regis Matris Archiater laudatus. Sæviores quàm unquam hoc anno Podagrici, ac Nephritici affectus, & cur. Cur iis obnoxii magis Subalpini. Nephritide dirior longè Podagra. Huius apud Lucianum allocutio. Ingens calculus in vesicâ virili repertus ab Authore. Medici qui sectioni cadaveris Celebris Casauboni præerant, notati. Hemicraniæ, ac vertiginis lusus. Baglivius laudatus. Hippocrates defensus. Aquilonaris tempestas Pectori, Austrina Capiti infensa. Gælichius, Sennertus, Horstius, Leisnerus laudati. Rarissimum spasmi genus memoratum. Auus Authoris laudatus. Miræ convulsionis historia altera. Scorbutus antiquioribus notus. Cur non eiusdem apud Septentrionales ingenii, ac apud

Italos

Italos. Quo ille pacto curandus. Observatio practica. Subitarum necium ratio. Mercurius toto anno humilis. Æstatis constitutio; Quæ illius initio morborum indoles, ac scena. Puerorum abdominis tormina anthelminticis enematibus additis curata. Prestantis remedii genus in Colicâ; Huius incrementum, ac sedes. Carolus Piso laudatus. Antiperistalticus motus impossibilis evincitur. I. ab structurâ fibrarum. II. ab herniæ inguinalis comparatione. III. ab crurali alterâ sic dictâ. Chordapsus Celsi quid. Massiliensium Pestis historia. BENEFICENTISSIMI REGIS *Vigilantia, ac pietas. Diræ adeò luis proludia, ac series. Clarissimus Muratorius Serenissimi Ducis Mutinæ Cons., & Bibliothecarius laudatus. Exaratæ Pestis Phænomena. Quæ Pestis in universùm, tùm illius præcipuè, quæ Massilienses invasit, caussa. Clariss. Chicoineau Antecessoris Monspeliensis lapsus. Sapientissimorum Magistratuum cautiones commendatæ. Anno 1656. Sęviente Romæ Peste magna Italiæ pars servata. Multorum*

opi-

opinio Pestem à Vermiculis progigni, & propagari; Non omninò illa certa, extràque omnem dubitationis aleam posita adhùc. Pestalossius Medicus Lugdunensis celeberrimus laudatus. Obiectiones diluuntur. Authoris opinio de origine, ac initio Pestis. Cęlius Aurelianus citatus. Pestis ab adventitio veneno orta dirior, quàm ab nativo, ac indigenâ. Utrumque erodentibus venenis pares effectus inducere. Quo utrumque pacto se gerat Pulveris Pirii exemplo demonstratur. Operis conclusio, & Epilogus.

CONSTITUTIO EPIDEMICA

TAURINENSIS ANNI MDCCXX.

I. HUmanum Corpus variis passim advenientibus impressionibus excipiendis aptum, variis idem malis affici notum est, quæ quidem modò ab occulta aeris diathesi ortum habent, modò intimè profecta à variis fermentationum generibus, vel etiam putrefactionibus humorum, ut ajunt; seù rectiùs ab alterato fluidarum cum solidis partibus æquilibrio, ad cujus legem mechanicis præceptis illud idem comparatum est, subnascuntur. Hinc multiplex morborum cohors ab omni ævo terris incubuit, seu ab hac, vel illa peculiari corporum particularium anomalia, seu à caussa magis generali producantur; Hosce postremos propriè *Epidemicos* dicimus, vel in-

Morborum origo, & incrementum

Epidemici qui dicantur.

indiſcriminatim, nulloque ſervato ordine homines invadant, vel continuâ quâdam ſerie, ceu facto circulo ſe ſe invicem excipiant, ſtatiſque temporibus oriantur.

Horum cauſas inquirere verè divinum.

II. Si quibus autem in morbis *divinum* illud ab Hippocrate proditum elucet; id ſanè in epidemicis cernere eſt, quorum cauſſam rectiſſimè venerandus idem ſenex in anni tempora reijcit, quæ prout conſtitutionem ſuam naturalem ſervaverint, vel ab ea receſſerint ſanum, vel ægrotum corpus efficiunt, variaſque ægritudines producunt. Nihil ſanè quicquam animum univerſæ, quâ patet, Medicinæ pomœria perluſtrantem tantâ admiratione percellit, quam diſcolor illa, & planè ſui diſſimilis iſtiuſmodi morborum facies, tum quâ varias eiuſdem anni tempeſtates, tùm quâ diſcrepantes diverſorum ab invicem annorum conſtitutiones referunt, ab iiſque dependent; ut verè *divinum* quid dixeris ineſſe iis, nec immeritò *divino* laudis honore celebrandos, qui occultam illam, atque inexplicabilem aeris influentiam, unàque ſimul deſævientes morbos ſci-

Quantum diverſa, ac inter ſe diſcolor horum facies.

ſcitè norunt expendere, ac prænunciare.

III. Atque id quidem ritè aſſequi res eſt multi otii, ac ſummè ardua; Opus utique verè magnum, cui fortaſsè unius Medici ætas non ſuffecerit. Diu namque, ut ut improbus, exantlandus labor eſt, antequàm nos aliquid memoratu dignum in hocce fodiendo Iſthmo, inque tàm multifariâ horum morborum ſerie extricandâ præſtitiſſe jure poſſimus gloriari. Neque is ego ſum, qui me in his, quæ jam trado, omnem abſolviſſe numerum credam; Novi enim *quo ex luto mihi finxerit præcordia Titan*; *Quamve ſit mihi curta ſupellex.* Satis erit ad laudem inchoaſſe telam quove pacto ſe res habuit nuper, quod ad hanc ſcilicet, in qua degimus, Urbem, eiuſque agrum pertinet, enarrare.

Epidemicorum tractatio valde ardua.

Ab obſervatione petenda.

IV. Quod ut ego felici calamo aſſequi pergam, ac dilucidè, quantum fieri poteſt, quotannis proſequi, ac illuſtrare; contentaneum duxi, quæ propria ac ſua ſit huiuſce Cæli natura, quidve in hoc, quem premimus, Agro laudandum, quid culpandum ſit, antequàm ad alia progre-

Authoris Inſtitutum.

diar, paucis exponere. Meâ etenim, immò Hippocratis sententiâ, id scitu maximè est necessarium, nemoque Clinicorum alicubi esse potest, vel mediocri famâ celebratus, quin ante omnia locorum, in quibus se velit exercere, cum positiones, ac ventos, tum aquas, & cæteras aeris, & alimentorum qualitates (quæ Urbium Cælum constituere videntur) probè cognoverit.

Quæ præcipue consideranda in situ Urbium.

V. Eaque quidem omnia ad commendationem Taurini agri concurrunt. Enim verò Taurinorum Augusta, si modo eiusdem positionem spectemus, mirabili certè vel casu, vel consilio haud longè ab Alpium radicibus in amœnâ planitie excitata fuit ad lævam Eridani Fluviorum Regis *nulli amnium*, ut Plinius ait, *claritate inferioris*. Hinc lætissimi Colles, quâ Orientem adspicit, trans Padum nitidissimo prospectu consurgunt oppositam imminentibus Alpium ad occasum Solis fastigiis faciem præbentes; Hinc effusissimus ager, quâ Boream, ac Meridiem spectat, protenditur, quem *Taurinates*

Taurini Agri commendatio.

Positio, ac situs.

Anonymus notatus.

campos

campos vocat Anonymus in Panegyrico ad Constantinum; *Taurinos* ego potius dixerim elegantiore vocabulo, quo quidem usus est Ptolomæus, Tacitus, Plinius, & alii quamplures. Sic etiam Taurini Populi dicti sunt, qui antiquâ Ligurum stirpe huc primi confluxere.

VI. Isque est Urbis, tum Agri conspectus, verè, si fas est ita loqui, *Elisius*; Ecquis enim haud videt ex tot hisce inter se non diversis modò, sed quasi contrariis locis, Collibus nempè Alpiumque cervicibus haud longè ab Urbe impendentibus, amplissimâque interjectâ planitie mixtam veluti quamdam ex omnibus, ac libratam Atmosphæram consurgere; fluidumque aera, quem à Sole potissimum, Luna, ventisque inæqualiter premitur, perenni motu agitatum, minimo illud negotio à finitimis Montibus in patentem planitiem, & viceversâ contendere, sursùm illud prementibus, urgentibusq; partim domorum ignibus, partim æris campani pulsu, & discurrentium Civium miscelâ.

Mixta Urbis atmosphera saluberrima.

Aeris assidua pressio à superincumbentibus corporibus.

VII. Sic verò præsertim comparata

Collium utilitas.

Urbs

Urbs est, ut liberum habeat Solis tum ortum, tum occasum; quâ namque parte Orientem intuetur Solem, ita compositi sunt interjecti Colles, ut eius illa radiis nullâ, vel exiguâ diei parte defraudetur; quâ verò Occidentem adspicit, dissitæ Alpes, ferè sexto ab ipsa lapide, Occidui morientis Solis aspectum nullimodè inhibent; quinimmò radios quoquo modo reflectendo, ac declinando hilarem, lætissimumque vespera incolis ferunt.

Ab Alpibus utiliter Urbs distat.

VIII. Id insuper præstant modo dictæ Alpes, quòd excelsis illis, quibus eminent, cervicibus, lenes, mitesque occidentales ventos, quos cæterum impetuosos maxime, ac insalubres potissimum Gallis occidentalibus novimus, lenes inquam, mitesque subalpinis ferant, eâ quidem ratione, quod uberrimam illam, si quid ego hìc judico, vaporum aquosorum copiam, quam hi secum ex Oceano Atlantico vehunt, magnâ ex parte per vastissimum totius Galliæ occidentalis tractum dimiserunt, tùm si quid adhuc retinent, antequàm Alpes pervadant, deponunt

Alpium cervices compescendis ventorum occidentalium flatibus comparatæ.

Occidentales venti minus infesi Pedemontanis.

ponunt, quò scilicet dein lenes ij, ac temperati subalpinas hasce Regiones benigno afflatu recreent.

IX. Quod verò orientales ventos attinet, hosce libere per universum Agrum Pedemontanum perflare sinunt exarati Colles ad Orientalem Urbis plagam compositi; nec humiles nimis, nec elati; ità tamen dispositi, ut nonnisi purissimum ætherem, leniterque retusum, ac mitigatum ad nos primâ luce appellere permittant, perque patentes campos discurrere.

Orientales summè salubres.

X. Neque diffiteor haud adeò infensum nobis fore Boream, atque illi oppositum Austrum, si quid opportunè illis opponeretur, quod medium veluti libramentum eorumdem vim frangeret, ac temperaret. Cum verò liberè hi tum à Septentrionali nivibus obsitâ, tum à Meridionali vaporibus aquosis divite plagâ, nullo interjecto obice discurrant; furentes indè, ac debacchantes sævissimo plerumque flamine Incolas verberant, vel eò maximè, quòd assurgentes utrinque mon-

Boreas, & Auster summè infesti Subalpinis.

montes, apertum iis campum, ac quemdam veluti alveum, quo magè ſæviant, præbent. Longè verò Meridionali infenſior Boreas eſt, quòd ille inquinamenta, quæ ſecum vehit, medio quaſi in itinere, antequam in obviam illi planitiem illabatur, interjacentibus maritimis Alpibus, quæ à meridie imminent, ac Nicienſem ditionem à Pedemontio diſterminant, dimittere cogatur aliquandò. Boreas verò è Montibus glacie, nivibuſque tectis spontè ruens ſubjectos campos pervadit, liberèque furens non modo aerem valdè condenſatum, & compreſſum adducit, ſed & minuta corpora nitroſa non parum infenſa ſecum advehit erodendi, irritandique facultate prædita, quod apertè quidem ipſamet oſtendunt ædificia, quæ cum maxime inveteraſcunt, adverſâ Septentrioni facie, non leves corroſionis notas præſeferunt. Equidem ut rem omnem in pauca contraham, ex hiſce omnibus ventis, quibus Taurinus Ager perflatur, neminem agnoſcimus Orientalibus ſalubriorem, neminem in-

ſuper

ſuper inſenſiorem Boreâ, atque Auſtro, inſenſoſque denique minus, ac fortè etiam ſalubres, cum maximè moderatè flaverint, Occidentales didicimus.

XI. Plures verò fluentes aquæ uberi gurgite hoſce campos alluunt, haud exiguâ incolarum felicitate; Hinc enim rivulos penè innumeros cernere eſt per univerſum agrum longè, latèque eximiâ, nec unquam ſatis laudatâ Colonorum induſtriâ diſſeminatos, qui rurſus dein unà omnes in unum, alterumque amnem, majoremque alveum excurrunt. Hoſce inter amnes aquis, tùm munere præclariores ſunt Padus, ac Duria; Ille è gremio Veſuli montis celſiſſimum in cacumen elati, finibus Ligurum Vagiennorum, viſendo fonte profluens, condenſque ſe ſe cuniculo, mox in Forobivienſium agro iterum exoriens, placidiſſimo motu, quâ præſertim aprici colles eminent, juxta Urbis mœnia præterlabitur; ultròque dein pergens mutato itinere Orientem versùs excurrit, quò tandem aquis dives in Adriaticum mare tergeminis oſ-

Aquarum ſalubritas, ac præſtantia.

Eridani incunabula, ac incrementa.

ſtiis ſe ſe exoneret. Hæc ex Alpibus Cottijs præcipiti tramite decurrens altero ſui alveo Pado adfunditur, altero in rivos diviſo per Urbis ſemitas ſalubritèr devolvitur, immundiciarum faciem, impurum ſpiritum, & cauſſas gravioris Cæli ſecum unà removens, auferenſque.

Alpium impendentium faſtigia quid præbeant.

XII. Sunt enim Alpes ità diſpoſitæ, ac comparatæ, ut ſi quo in loco, hic ſanè admirabilem luſum excelſis earumdem cervicibus præbeant, uberesque effundant in ſubjectam planitiem aquarum latices ex intimo earumdem gremio proſilientium, perque tot amphractus, ac mœandros læto, gratoque murmure decurrentium. Hinc ſoli bonitas alijs longè telluribus, quæ clementiſſimo Cælo gaudent, profectò non inferioris. Hinc frugum omnium, ac rerum proventus uberrimus, nullo non tempore, parvo etiam pretio copiosâ tellure ſalutarem incolis, ac hoſpitibus victum largiter ſubminiſtrante. Hinc benigna aeris nativa indoles, quod caput eſt maximum, potiſſimum repetenda; Sicuti enim ſecundùm Theophraſti

axioma

(*a*) axioma, *talis est aqua, qualis est terra, per quam ipsa percolatur*. Ità quoque, me judice, plurimum una simul conspirant, atque invicem juvantur, læduntur-que, aer, & aqua: nilque adeò magis ad aeris, quem scilicet ceu immensam quasi spongiam minutissimorum corporum, quæ à terraqueo orbe, perenni tùm externo, tùm interno molimine excitantur, concipimus, puritatem, bonitatemque, ac locorum proindè felicitatem, atque incolumitatem conducit, quàm dulces, probatæque aquæ suos per alveos, & canales liberè excurrentes.

Talis est aqua, qualis terra, per quam percolatur.

XIII. Ecquis verò lymphas, tùm quæ ex intimis Alpium Amphractibus scatu-riunt, tùm quæ spontè ubique in universo agro prosiliunt, tot inquàm insontes lymphas crimine, aut malitiâ culpaverit, quarum bonitatem certissimo argumento, præter spargiricam analysin, longa diu experientia, probatusque apud incolas usus testatur? Quis limpidissimos ubique orientes fontes criminabitur, ad quo-

Lympharum tum sponte nascentium, tum fluentium bonitas vindicatur.

(*a*) *De caus. plant. lib.* 6. *c.* 3.

quorum quamplures, tamquam ad ſacras Thermas concurrere ægros novimus, eorumque auxilio diuturnis ipſos malis evadere? Quis puteales ipſas, quæ tùm in Urbe, tùm in finitimis Oppidis paſſim proſtant, aquas vitio redarguerit, quas aut ſaltem pleraſque quarum longo uſu, optimas eſſe didicimus? Quod enim harum pleræque putidæ alicubi reperiantur, malum hoc acceptum referendum eſt non lympharum venulis, ſed modò corporibus facilè putreſcentibus, quæ in puteos ipſos præcipitata ſunt, modò nimiæ quieti earumdem putealium aquarum, modò tandem, quod frequenter accidit, Architectorum imperitiæ, qui puteos cavant juxtà latrinas, aut cloacas quarum ſepulta lues inſontes aquas contemerat.

Putealium in Urbe pleræque optimæ.

XIV. Scio quidem fluviales maximè, non omnino inſontes haberi, utpote quæ exoticis particulis, cum præſertim nives æſtivis menſibus liqueſcunt, inquinatæ ſunt. Atqui adventitia hæc labes huiuſmodi aquarum eſt, quam facili ego aliquando

Fluviales non omnino improbatæ.

quando marte diluam peculiari quodam, quem mihi olim elaborandum constitui, tractatu, *de morbis endemijs, seu de Medicinâ domesticâ Subalpinorum*; In quo quidem tractatu tùm nativas, tùm adventitias hujusce, in quo degimus Cæli qualitates fusiùs, ac elaboratiùs exponam, tùm, quæ præcipua res erit, naturalem Pedemontani agri historiam à nemine, quod sciam, tentatam adhuc, atque ab amicis diù expetitam, accurato, quantum fieri poterit, stylo persequar. Hæc interim satis erunt impræsentiarum pro ea, quam modò aggredior, feliciqué omine prosequi in dies cogito, exornandâ Provinciâ. Manûs itaque ad Tabulam.

XV. Usque ab anteacti anni exitu, Hippocratis more, incipiam. Fervidissimam, ac pulverulentam æstatem siccissimi veris, ac hyemis sobolem, pluviosus, ac lutulentus Autumnus excepit. Nulla scilicet visa dies ab autumnali æquinoctio ad hyemale solstitium usque nubibus expers, ac læto Cælo. Nec diu quidem MDCCXIX. *Autumnus Anni 1719 pluviosus.*

se se-

se se prodere distulit morbosa proles sub febrium larva nullo ferè typo suborientium, quæve morbillosarum, ac variolosarum indolem præferebant, delitescens. Et sanè morbilli, qui præcedentibus annis totam penè Pedemontanam Regionem longe, lateque infestarunt, jam fatiscentes dein, variolis locum cessere, quæ ineunte æstate subortæ, autumno maximè debacchatæ sunt, deplorandâ tenellæ præsertim ætatis clade. Curiosum sanè erat, quo hæ pacto ad uno ad alterum finitimum oppidum migrabant, ac se se invicem excipiebant, perpendere, eumdem scilicet quo anteà morbilli apparuerant, ordinem servantes, ac morem, ingeniumque. Alpina namque loca ab hisce primò, mox universus denique Pedemontanus ager funestatus est. Diceres ab Alpibus illas ad subalpinas Urbes transijsse; unde demum facto velùt agmine, ac impetu à finitimis regionibus ad magis dissitas, à Subalpinis ad Insubriam, ab Insubriâ ad Mutinensem agrum, ad hoc ad Romanum, totamque dein extremam

Variolarum Epidemia funesta quantùm.

usque

usque Italiam propagatæ sunt. Quodque mirum magis est, ac considerandum maxime; quod lœthale esse solet hisce erumpentibus, nigroque propemodum lapillo signandum; id ferè proficuum extitit, ac salutare: motus nempe per alvum spontaneus ab ipso variolarum erumpentium exordio ad usque supremum earumdem stadium perdurans, cujus beneficio haud paucos memini, jam penè Orco proximos, ex insperatò servatos. In quo quidem id ego potissimum didici, variolas nempè, cum maxime symptomaticè, ut ajunt, erumpunt, alio utique more curari, tum judicari, ac illas, quæ essentialiter se se produnt.

Diarrhæa plerisque variolis laborantibus salutaris.

Variolarum Classi merito adnumerabantur putridæ febres, variolosæ, inflammatoriæ, ut subinnuimus, & huiusmodi aliæ, quæ æstivis mensibus suboriri cœperant, ac tum fortè cudebantur, subsequenti postmodum Autumno, ac Hyeme erupturæ. Hisce se se addidere comites Pleuritides spuriæ, Ophtalmiæ, Anginæ, Dysenteriæ, Stranguriæ, atque

Morborum ingruentiũ, ac una cum variolis desævientium series.

que hisce affinium morborum prolixa Cohors, quorum una simul, atque eadem omnium origo est; unum, idemque incrementum.

XVI. Atqui desiit tandem, accedente hiberno solstitio, pluviosa Autumni constitutio, lætioremque temporum indolem prænunciare visus est nouvs oriens Annus

MDCCXX. sereno, mitique adeò Cælo, ut medio ferè Januario Veris exordia præludere jam tum cœperint, Occidentalibus ventis præmaturè spirantibus, quibus æquo pede identidem præter morem Australes succedebant. Quis ęgrorum status in illâ verè insolenti conditione temporum fuerit? Quid inde subsequenti æquinoctio pertimescendum maximè, facilè is conijcere poterit, qui quod Hippocrates ipse in huiusmodi (*b*) inordinatis temporum vicibus portendit, planè didicerit? Et sanè vix à pluviosâ ad siccissimam rursus vergere visa est temporum constitutio; ut illicò putridas febres in petechiales, ac malè moratas illis affines, ac consanguineas evadere adnotavi-

Sicca Hyems pluvioso Autumno succedens variolas in fugam vertit.

Malignarũ febrium præludia.

(*b*) *lib. de aere, locis, & aquis.*

tavimus, sensim evanescentibus variolis, nigramque facem exaratis petechialibus, ac mali moris febribus, quæ de die in diem invalescebant, tradentibus. In hac postrema variolarum scena adultos maximè correptos vidimus, secùs ac cum primitùs apparere illæ cœperant, primævos tunc flores tantùm, tenellosque infantes adortæ. *Observatio.*

XVII. Quæ igitur ineunte Januario exoriri cœperant malignæ febres, eædem, appropinquante vere, quàm immanissimè debacchabantur, ac velùt rupto aggere torrens longè, latèque per universa quæque Subalpina Oppida crudeli more desęviebant. Addiderant hisce vim, atque robur ingens in illa siccitate temporum, in quam ex pluvioso Autumno inauspicatò incidimus, hiscentes ab Australibus oris assidui flatus, infesti quantùm! Præluserant hisce quoque denso agmine morbilli, ac succedentes variolæ, quæ superioribus annis, ac præcipuè exactâ nupèr æstate maximam infantium cladem edidere. Facile hinc conijcere erat iis

Austrini flatus hyeme assiduè perspirantes febrium malignarũ caussa.

potissimùm vexatos iri labente anno Subalpinos Incolas, ni quę impendebant mala averterent Superi, miserasque terras defenderent. Auditum tunc quoque est Romæ hujusmodi febres, tùm anginas, ac pleuritides desævire, quæ multa hominum millia utriusque sexus, & omnis ætatis, ac dignitatis interfecere. Quod ego quidem non absque ingenti animi dolore meminisse videor, cum præclarissimum, & amicissimum virum *Joannem Mariam Lancisium* Summi Pontificis nupèr quoq; dùm hęc ego scriberem, in Cęlum elati Archiatrum, & Cubicularium intimum, de re medica, ac literaria optimè meritum, cui ego plurimum debeo, in luctuosissima illa rerum scena è vivis sublatum, & adhùc lugeam, & mecum unà lugeat universa Litteratorum Respublica. Mylis quoque in Sicilia, haud absimiles morbos jam tùm superiori Æstate, Autumnoque extulisse caput, inque dies ingravescere magis, ingenti militum tùm Hispanorum, cùm Germanorum, ac Incolarum funere audivimus.

Epidemia vigens Romæ 1720.

Joannes Maria Lancisius Archiater Pontificius laudatus.

Febres Epidemicæ malignæ Mylis in Sicilia sævientes.

XVIII.

XVIII. Exaratis febribus spasmodici pectoris affectus, sub ipsum Æquinoctium, ac diù adhuc post ipsum consociabantur, sævissimoque inito fœdere, auctis veluti viribus, juniores maximè, ac robustiores ausi sunt lacessere, inque Libitinæ censum deducere. Hisce quoque Comites aderant, subque iis merebantur Ignes sacri, anginæ, arthritides, erysipelata, & alia id genus mala, quæ quidem eò magis recrudescere, quo parcius sæviebant exaratæ febres, ac spasmodici pectoris affectus, fatiscere rursùs, ac cedere, quo immanitèr magis illi increbescebant, ac ità vicissim reciprocantibus imperiis ludere pluriès observavimus. Qui verò chronicis morbis, ac tabe potissimùm, ne quidquid ad historicam morborum narrationem desit, jam diù conflictabantur, hosce initio veris ex omni prorsùs spe decidere, adque interitum properare celeriùs fortè, quàm par erat, adnotavimus; Quin insupèr multis de tabe in dubium venientibus ipsa tunc est confirmata, atque haud scio si quis ex

Spasmodicæ pectoris ægritudines sub æquinoctium ortæ.

Ingruentiũ Morborum genius, ac lusus.

Annus tabidis infestus.

Observatio.

iis etiam modico tempore superfuit.

XIX. Isque fuit Austrinus hyemis status. Rarò scilicet, aut nunquàm *Boreæ penetrabile frigus* persensimus, quin insuper nivali vellere defraudatâ terrâ, eâ saltèm quantitate, quæ nostro huic Cælo congrueret, metus aderat, nè parùm indè frugifera futura messis evaderet. Solabatur tamèn annorum antecedentium felix ubertas, ut venturis temporibus provisa sufficerent. Equidèm exarati affectus, si modò Arthritides excipias, quæ quoque satis aptè ad vernales morbos referri queunt, exarati inquàm affectus veris potiùs, quàm hyemis ingenium redolebant. Et reverà non aliundè excitatas, ac penè dixerim expergefactas, novâ veluti prole sobolescere crediderim præfatas affectiones, quibus tunc obruebamur, nisi ab Austrinis sævientibus flatibus, atquè hinc præter morem serenâ, ac veris speciem referente hyeme, cui pluviosus Autumnus post ingentem illam temporum siccitatem prægressus fuerat. Hinc enim præludente, præ

Exaratorũ affectuum genesis.

Austrini flatus culpati.

præmaturo aflatu, vere, ut vegetantia queque in agris, ità & humani corporis liquida intestino motu fermentescere cœperunt magis, ac agitari.

XX. Cum verò impar incœpto absolvendo muneri, ac minùs congrua foret liquidorum massa, tùm ob alternantium ventorum indolem, qui plerumque humidi, mox sicci iterùm perflantes, modò in motum datâ liquida ciere magis, modò illa cohibere, ac minùs apta suscepto muneri reddere videbantur, leviorem modò, mox graviorem aera, ac condensatum magis adducendo; tùm ob particularum sanguinis spirituosiorum præconceptam, anteactâ potissimùm æstate, ac vere, Phlogosim, cujus veluti proludia extiterant desævientes morbilli, atquè iis affines variolæ, impendentium jàm tùm malignarum febrium præsagia, ac incrementa; Tùm deniquè ob pluviosam Autumni, habitudinem, morborum parentis, omnium Medicorum ore feracissimi; evidens est ad minimum adauctum momentum motûs, quod reliquum erat

Sanguinis massa exhausta, ac effæta, minus congrua muneri; & cur.

Ventorum sævities culpata.

Morbilli, ac variolæ inflammati sanguinis Præludia.

Autumnus morborum Parens, & Author.

bal-

balsamici, ut mea fert opinio, oleosi, aquosi, ac dulcis plus iustò dissipatum iri, tùm multigenos dein intra prædisposita civium corpora collectos Sales acres, erodentes, abque Autumni pluviis in fluorem evectos, ac recèns ab Austro ulterius fusos, accedente novissimâ quacumque caussâ, tùm maximè exoticorum quorumdam miscelâ principiorum, vincula quæque discissuros obvia, hinc turbata solidarum partium resistentia, universam humorum massam, fortè minus, quam par erat, sibi invicem hærentem, quam citissimè fermentativarum particularum præsentiâ dissolvi. Ea namque est unius fluidi ad alterum æquilibrii ratio, ut unum veluti ab altero pendeat, eaque vicissim inter se unà simul conspirent, ac ludant. Vbi verò quid infensum evenit, tamque pulchrè inter se invicem comparatæ partes non eam amplius observant æquilibrij legem, tunc universam penitùs massam intestino, ac penè dixerim, civili bello perfractam, ni quam primùm periclitanti, ubi fortè defecerit, naturæ

Colliquationis humorum incrementum, & ratio.

Æquilibrij fluidorum leges.

opem

opem præbeat ars, obeundis functionibus imparem evadere, ac tandem collabi penitus necesse est.

XXI. Quod quidem concessum tum exoticis, tum indigenis fermentativis particulis irascendi imperium, ingeniumque, evidenter, ac præclarè satis, tum quæ potissimùm grassabatur febris, tum quæ passim sub illius exortu, ac incremento sese prodiderant phœnomena, ostendebant. Enim verò quotquot ægrotare cœperant, hosce, plerosque saltem, febris indesinenter ferè, nullâ quidem conspicua, & peculiari accessione sævissimè divexabat, quousque scilicet maculis purpureis conspersa, ac fœdata cutis emergeret, aut quidquid aliud præludens præsentaneum interitum prænunciaret; afficiebantur autèm potissimùm Menynges, aut Septum transversum, aut Hepar, iisque finitimæ partes. Multis primò insultu rigor, ac horror supervenit, quemadmodum in febribus intermittentibus videre est; sæpè etiam intermittentis typum mentiebatur, subque illius larva ad septimum ferè diem, nonnunquam

Febrium invadentium mores diversi, ac ingenium.

Harum preludia, ac insidiosus error.

ad undecimum usque nec ultra ludere visa febris, mox in malignam evadebat, qualis ab ipso initio reverà aderat, eò quidem magis læthalis, ac periculosior, quo diutiùs latens, non iuniores tantùm, sed senes, ac sapientiores fortè fefellit. Nec tamen sese ità prorsùs abscondi noverat illa unquam, quin aliquam subesse fraudem suspicio, aut metus foret, quidve mali moris, ac reipsâ divinum, vel intermissionis, vel vexationis die appareret; alij namque de immani capitis dolore, alij de ingenti æstu, ac totius corporis lassitudine conquerebantur. Quidam siticulosi aderant, ac diù vigiles. Haud paucos gravis adeò sopor, ut vix excitari potuerint, occupaverat; atque horum neminem servatum memini.

Soporosæ affectiones funestæ.

Signa læthalia.

XXII. Ubi denique conspergi, ac fœdari maculis cutis, aut Principes partes periclitari videbantur, tùm mitescere febris, frangi, consternarique vires, squallescere visa facies, laborantis, ac penè jàm deficientis naturæ præludia, quæ nullo amplius revocari poterat Cardiaco,

aut

aut Alexipharmaco qualicumque. Hæ verò peticulæ, ut plurimum quartâ die, & ſeptimâ erumpebant; primò quidem in dorſo, collo, & pectore conſpicuæ, mox ad extremos uſque pedum ungues ſeſe expandentes; Obſervatumque paucos evaſiſſe, quibus primis diebus illæ apparuerunt. Miles, cui tertio morbi die maculæ illæ ingenti agmine proruperant, ſexto celerrimè perijt. Puella decennis Olitoris filia vehementiſſimâ febri cum horrore, ac frigore correpta fuit; ſtatim per exordia ſitis multa aderat, & incontinens corporis jactatio. Poſtridiè peticulis penè lenticularibus tota viſa conſpergi cutis. Tertiò parum ſynceri ſanguinis è naribus ſtillavit. Urinæ, craſſæ mox tenues, poſtremò nigræ. Dejectiones alvi bilioſæ, ſpumantes. Quartò deliravit. Quintò ſyncerus iterùm ſanguis è naribus effluxit. Sextò rigor febrilis rediit, multa, nigra, fœtida vomuit; ſub Solis occaſum mortua eſt.

Peticularum erumpentium luſus.

Ægrorum recenſio.

Æger primus.

Æger ſecundus.

Puellam alteram meminiſſe non ſine lacrymis lubet Uxoris meæ ſororem hu-

Æger tertius.

jusmodi febri prehensam, cum illi fluerent de more muliebra; eaque ad quartum usque diem perdurarunt. Quintò nauseabunda aderat, insomnis, toto corpore dolens. Multa vomuit biliosa, ac virulenta. Sextò ad meridiem, novus subortus est rigor extemplò; urinæ per initia tenues, postmodùm crassæ, rubræ, quæ in matula depositæ non subsidebant. Postridiè ejus diei, quo cessarunt menstrua, ingentes maculæ purpureæ in dorso, pectore, & collo conspiciebantur, quæ dein novo exorto rigore febris, penitus evanuerunt. Septimò verba cum delirio; ex alvo dejectiones biliosæ, graveolentes; nox laboriosa, lentor dentium. Octavò remissa sunt omnia. Nonò maculæ illæ densiore examine rediere; crebra spiratio, ad Vesperam multum deliravit. Decimò intercisa, & deficiens respiratio, aurium surditas; circa meridiem valdè deliravit, confestimque rursus ad mentem rediit. Ex alvo irritatâ nihil secessit. Paullò post oborto stertore celeritèr expiravit. Ætas erat annorum ferè septendecim.

Nec

Nec, diverſo prorſus more, duo Chirurgiæ ſtudioſi, in Regio SS. Mauritij, & Lazari Noſocomio degentes, quorum alteri ingens macularum examen ſecundo die, alteri quarto, apparuerat, defuncti ſunt; Prior quidem decimo; alter verò decimo quarto; Neutri conturbata alvus; irritata eadem pauca demiſit tenuia, biliosa, mordacia; uterque diebus paribus graviùs habebat. Alterum memini haud abſimili fato demortuum, cui prodire modò, mox regredi viſæ peticulæ ſunt ad plures vices. Hæ autem ſtatim ab initio confeſtim eruperant. Robuſtus erat, ac ætate florens. Univerſâ corporis laſſitudine, & fractione, ut ipſe ajebat, conquerebatur. Sitibundus valdè; Secundum, tertium, ac quartum diem eodem more tranſegit. Quintò exaſperata ſunt omnia, pauca, bilioſa, tenuia ex alvo reddidit. Urinæ impensè rubræ, oculi ſcintillantes, ac lucidi. Sextò evanuerunt maculæ; nihil ab alvo dejecit, deliravit. Septimò convulſiones. Octavò vox obſcurè ſe prodebat, extrema, frigida, li-

Æger quartus, & quintus.

Æger ſextus.

vida, stillæ sanguinis è naso. Nonò ad intelligentiam rediit, pauca deiecit nigra, graveolentia. Undecimò convulsiones iterùm visæ, totaque maculis denuò fœdata cutis. Decimotertiò vox penè defecit, Vesperè obiit. Iurisconsultum juxtà D. Paulli ædem decumbentem febris acuta continua cum dolore lateris corripuit. Sitibundus admodum aderat, & pervigil; urinas reddidit multas, turbulentas, albas, quæ nec depositæ subsidebant. Alvus commodè habebat. Quinto die vehemens æstuatio, & stomachi fastidium adfuit. Potum continere minimè valebat. Urinæ eædem. Indistinctis, ac penè inconspicuis maculis fœdata cutis. Sextò deliravit. Sub vesperam mitiùs se habuit, commota spontè alvus, dormivit. Septimò multa ex alvo secesserunt spontè, probæ indolis; urinæ copiosæ, concoctæ, in quibus multùm subsidebat, profluxere; sitis desiit. Octavò motus ad alvum intermisit; mens emota. Vndecimò conturbata iterum alvo, febre liberatus, atque omninò judicatione absolutus. Huic cum

Æger septimus.

primùm

primùm conturbari visa fuit alvus, multus ex utraque nare sanguis erupit.

XXIII. Profectò quotquot ab hac febri, fati ope, vel Medici evasere (haud paucos autem evasisse memini,) hosce utique omnes spontè oborta ventris turbatio, eaque criticè ad perfectam usque judicationem recurrens, integrè absolvit. Sanè neminem, quod sanctè profiteor, è vivis sublatum vidi, quotquot iis spontè evenit ad alvum motus, cui copiosa plerumque sanguinis è naribus, quandoque etiam ab hæmorrhoidalium venarum osculis effusio præludebat. Sudores, tùm cæteræ quæque evacuationes, vel per urinam, vel per alias vias, per quas natura crises suas moliri solet, vel suppressæ penitus, vel irritæ plerumque aderant, ac nihil decernentes; saltem vix quidquàm sperandum ab iis; Quodve mirere magis, sub ipsam peticularum eruptionem, earumque per totum corporis habitum effusionem, sæpè oborto ad alvum motu, haud paucos, quos prolixum nimis foret referre, ex insperato, velùt ab Orco revo-

Diarrhœa spontè oborta multos servavit.

Evacuationes cæteræ nihil iudicantes.

Observatio practica.

catos

catos vidimus, ac restitutos; Quod jàm tùm anteà deſævientibus superiori æstate, Autumnoque variolis observare contigit haùd exiguo ægrorum numero, assiduâ spontè obortâ diarrhæâ, mox ab ipso variolarum exortu, aut incremento præter spem servato.

Idem ad alvum motus in variolarum Epidemia salutaris observatus.

XXIV. Noxia ut plurimum venæ sectio aderat, tùm cætera quęque instituta remedia, si modò illa excipias, quæ collabentibus tuendis viribus, ne-ve sanguinis compages penitùs dissiliret, inque peius rueret, opportunè occurrebant, cardiaca nempè grata aciditate præstantia, aut acidis consociata. Neque calidiora quęque quidquam præstabant, nisi forsan hoc pacto *camino oleum*, ut fertur, addere; Frœno namque magis, quàm stimulo egebant humores jàm ad orgasmum proni, ac nescii stare loco. Cunctando potiùs restituenda erat res, quàm velis, & remis occurrendo. Ad humorum impetum compescendum egregiè etiàm præstitit Peruvianus Cortex opportunè adhibitus. Eius enim pręsidio plures vel

Venæ sectio funesta.

Quæ remedia proficua, quæ noxia.

Animadversio theorica.

integrè

integrè ſunt reſtituti, vel ſi fortè nonnulli recidivas paſſi ſunt, paullò poſt convaluere. Cæterùm ęquè ac V.S., minùs proſperè ceſſere veſicantia, ut quæ ſanguini ad fluorem apto habenas potiùs mitterent, quàm coercerent.

XXV. Quod ſi antè quartum diem materies turgeret, primęque vię, ut aiunt, cruditatibus, ac inquinamentis ſcaterent; Emetico prudentèr adminiſtrato, aut blandâ purgatione tempeſtivè inſtitutâ, neque non ſolùm ullam unquàm noxam exindè profectam memini, ſed feliciùs indè eductâ humorum ſaburrâ in ſtomacho contentâ, exanthemata apparere, collapſas vires reſtitui, naturam denique ipſam ad perficiendum opus ſuum pro maſſæ ſanguineæ à pravo miaſmate expurgatione aptiorem conſurgere, validioremque effici, ac veluti ab interitu revocari, obſervavi.

Purgationes per initia ſalutares.

XXVI. Equidem cum primùm ſuboriri cœperant hæ mali moris febres; purgationes paſſim per exordia, ut mos eſt, à Medicis adhibebantur; ipſeque ego ab huiuſ-

Quid Authori contigerit in purgationibus inſtituendis per

huiusmodi febrium exordia.

huiusmodi methodo minimè abhorrebam, vel ob id maximè, quod ventriculum impuritatibus oneratum, in plerisque noveram, minimèque cunctandum in iis casibus esse sapientèr Medicos admoneat, (*c*) Hippocrates in aphorismis. Ubi verò prodire maculæ, totaque illis fœdari cutis videbatur, sacro quodam metu percelli mihi animum, commoveri, perturbari senseram, maximèque extimescere, ne fortè retractis ad interna humoribus, omnia in peius quàm celerrimè ruerent. Cum autèm nihil indè noxæ proficisci, quin immò mitiora quæque evadere animadverterim, turbatoque lenitèr plerisque ventre haud paucos hoc more servatos observaverim, secùs ac illos, quibus aut in principio neglectum fuerat; aut parùm salutare creditum huiusmodi auxilium, cunctis dein, modò tempestivè, ac bono fato accersitus fuerim, blandam purgationem, aut etiam robustioribus leve emeticum præscripsi, læto persæpè eventu; Cardiacis namque reme-

(c) 4. *Aph.* 10.

mediis, quibus oppugnanda aderat febris, tùm Peruviano Cortici, si fortè hunc etiam in subsidium acciri opus erat, reserabantur fores, licebatque iis sanguineam massam minimè deturpatâ facie subire.

Documentum practicum.

XXVII. Atque ob hanc fortè caussam celebriores Practici suspecta conclamant alexipharmaca per initia febrium malignarum, nisi exonerato ab impuritatibus stomacho, primisque viis ab obstructionibus expeditis. Neque is tamen ego sum, qui indiscriminatim purganda esse corpora statim ab initio contendam. Fieri namque poterit, ut id genus auxilii, quod modò haud paucos revocavit ad vitam, necem alio tempore ægris inferat, quod maximè observandum esse docebat memoratus Hippocrates l. 1. de morb. n. 1. & 2. *quæ scilicet bona per fortuitum successum Medici ęgrotos curantes faciant.* Sæpè visum est in febribus alvi profluvia noxia fore, mortemque inferre, quæ aliquando salutaria extitisse novimus. Idque est Epidemicorum huiusmodi morborum

Digressio de cautionibus adhibendis in præscriptione purgantium per initia febrium acutarum.

Hippocratis effatum.

borum ingenium, ut quâ methodo currente anno ægrotos liberaveris, eâdem ipsâ anno iàm vertente forsitan è medio tolles. Spontè obortâ hæmorrhagiâ plerosque servatos refert (*d*) Diemerbroech in Peste Neomagensi; Secùs hanc olim læthalem experti sunt Tolosates, ac Lugdunenses. Ità scilicèt ludunt morbi; Ingens proindè adhibenda cautela est; omnibusque animi nervis contendendum Medico, quo tandèm investigato, ac perspecto morbi genio ad eundem perdomandum recto pede, & intrepidus procedat.

Ingruentiũ morborum indoles expendenda.

XXVIII. Cæterùm novum minimè est per huiusmodi febrium initia purgationes adhiberi; Id quoque olim proficuum experti sunt Ballonius lib. 1. Epid, Septalius caut. med. l. 5. n. 47. Manardus Ferrariensis 5. Epist. 3. & 13. Epist. 1. Victor Trincavellius, Gentilis Fulginas, & plerique alii; Morbosam Constitutionem huic nostræ ferè similem describit Galenus, in quâ ii facilè sanati sunt, quibus

Ballonius, Septalius, Manardus, Trincavellius, G.Fulginas laudati.

Galenus cõmendatus.

(d) *Lib. pr. de Peste.*

bus (*e*) *praexsiccatum*, sic ille inquit, *praepurgatumque corpus fuerit*; *quippe quod*, ait ille, *evomuerint ex iis nonnulli, & omnibus venter profluxerit*; Atque hinc quidem didicimus saepè in primis viis latere hostem, qui nisi *protinùs* (*f*) eiiciatur è sede, evellaturque, *quod alienum à natura est*, frustrà tentabit Medicus in fine propellere. Fortè etiàm Subalpinis ob lautiorem victum maior iis necessitas adest purgandi corpora per acutarum initia aegritudinum, quae omnes prae caeteris ortum potissimùm habent à stomacho. Didicimus insupèr exanthemata, ac excretiones quascumque, quae in principio, vel augmento accidunt, nullas ferè esse criticas, sed symptomaticas, cuiusmodi hae fuerunt, nihil sanè decernentes, tùm periclitantis naturae praeludia, tùm plerumque turgentis, morbumque facientis materiae hinc indè latę, ac stare nesciae, certissimum argumentum. Vbi autèm in acutis materiam turgere,

Lautus victus Subalpinorum culpatur.

Monitum practicum.

(e) 5. *Meth. Med. cap.* 12.
(f) 4. *de tuenda valet.* 4.

ac putridorum, aut malorum humorum copiam (si fas est ità dicere, & antiquissima verba usurpare) subesse animadvertimus, eâdem die purgandum esse

Hippocrates citatus.

Hippocrates iubet 4. Aphor. 10. Turgentem verò materiam subesse, virulentam, vagam, ac certam sedem non habentem

Turgentis materiæ prędudia.

ex variis, ac vehementibus, quæ suboriuntur, symptomatibus facile colligi, ac dignosci potest; cum scilicet natura à multâ, aut pravâ qualitate affecta, concitatâ materiâ, tentat inter initia eam expellere, excretionibus per alvum, per vomitum, per sudores, per urinas, per cutis efflorescentias, &c. Nùm id turgere materiam docet? Nùm evacuanda eadem quàm citissimè, ac statim ab initio? Ne fortè, ut (g) laudatus Septalius ait, *ad princeps aliquod membrum repat*,

Galenus citatus.

aut ad terminum eum ducantur humores, de quo locutus est Galenus libro adversùs Iulianum.

XXIX. Nec me quidèm latet parado- xam

(g) *Sept. Animadvers. Med. lib.* 5. *num.* 47.

xam fortè nonnullis videri hanc locutionem, qui omni labore exanthemata, ubi semèl apparuerint, per fortiora cardiaca magis promovere, aut retrocedentia eadem expellere iterùm ac provocare omnibus nervis contendunt, rati scilicèt ità salvari debere patientem, quem virus aliàs iugularet, qnem tamen hæc ipsa nimis operosa methodus promptiùs enecat. Ast vulgaris hæc opinio est longè ab Hippocraticâ Scholâ recedens. Distinguendæ namque sunt quæcumque contingant, excretiones in acutis, nùm scilicèt salutari quadam eveniant crysi, nùm erroneo potiùs, ac deleterio naturæ conamine; Utque sinere illas, intercipere hasce, aut saltèm minimè deterreri æquum est. Sic idem ipse Galenus in famosa Historia Simonis, in quo lata exanthemata erant, minimè veritus est purgationem aliquandò commendare. (h)

Vulgaris quorumdam opinio refellitur.

Cautio practica in morbis acutis.

Historia Simonis ex Galeno.

XXX. Cum verò invaluerit malum, aut primæ criseos periodus præterlapsa, satiùs aderat ab omni remediorum genere

(h) 2. *de morbis vulgaribus* 6.

Invalescente morbo à remediis abstinere proficuum magis.

re abstinere; exasperari nàmque morbum, atque omnia celeriter magis in pejus ruere exindè vidimus, collapsis jam tùm viribus, neque ampliùs vim remedii sustinere aptâ, laborante, ac penè jam deficiente naturâ; quod si minimè ampliùs prodesse posse novimus, ne saltèm remediis noceamus, conclamant omnes, quod & magno, & bono viro dignum inquit Celsus, ne quidquid præcipiamus, quod confirmatam artis auctoritatem malevolentissimorum hominum calumniæ subijcere queat. Neque autem adulto tantùm morbo à remediis omnibus abstinere satius fuit; quin id quoque salutare, ac proficuum maximè experti fuerimus, vel in ipso huiusmodi febrium exordio, quæ solâ plerumque purgatione, ut subinnuimus, tempestivè institutâ, feliciùs cessere, quâm repetitis phlebotomiis, purgationibus, aut mille alexipharmacis, quæ pleno gutture, tanquàm Deorum munera, receptariorum Chorus adeò celebrat, adhibitis. Equidem ut rerum experientiâ, ità & remediorum delectu Græ-

Celsi monitum.

Medici receptarii notati.

corum

corum Medicinam Arabum scholis longè præstantiorē nemo non videt; ij namque à masculâ illâ Græcorum medicinâ recedentes tantam adeò remediorum farraginem contulerunt, ut iis obrui potiùs quàm ditescere etiamnùm videamur. Et verò si illud est, quod maximè cavendum Oratori, & prævidendum putat Antonius apud Marcum Tullium, quodque eum sollicitare summè solet, non tàm ut prosit caussis elaborare solere, quàm ut nequid obsit: non quin enitendum sit in utroque, sed quod multò turpiùs est Oratori, nocuisse videri caussæ, quàm non profuisse; id profectò longè æquissimum in salutis causâ, atque ubi præsertìm de humano corio luditur, videri debet, in quâ vel levis offensio non sine magno corporis dispendio suscipi potest.

Arabum Medicina errorum plena.

Marcus Tullius laudatus.

XXXI. Atque his quidèm artibus Sapienti Viro mihi amicissimo juxtà sacram Divæ Virginis Consolatricis ædem decumbenti, gravitèr huiusceprosapię febri, exeunte Februario ægrotanti opem tuli. Is præstanti corpore, atque animo, ac veluti

Æger Octavus.

ad Policleti ſtatuam compoſitus ſimplici tertianâ paullò poſt æquinoctium autumnale ſuperioris anni ad aliquot dies laboraverat. Rediit illa hyeme, aut ſaltem illius indolem, ac genium primò intuitu referebat, quod horrore, ac frigore ſuas quaſque acceſſiones metiri conſueſceret; Atqui poſt ſeptimum diem ingraveſcens magis, atque ex ſimplici duplex continua evadens, quid reverà infenſum, ac exitiale præludebat. Urinæ tenues aderant, conatus vomendi inanes, pulſus durus, intermittens, diffuſæ ubique maculæ, vixque conſpicuæ ad cutem, ſub Solis occaſum omninò deliteſcentes. Decimoquartò miteſcere viſa omnia, dejectiones ex alvo copioſæ, frequentes, ſpontaneæ; Pulſus æquior; Urinæ magis coloratæ. Decimoſeptimò, ac decimo octavò recruduit iterùm febris, intermiſſo ad alvum motu. Præcordiorum contentio ad umbilicum utrinque promiſſa: ipſe animo vacillans, vix benè ſui compos, pervigil, ſub veſperàm delirans. Decimononò minùs lugubris ſcena; multa ex

alvo

alvo proba demisit spontè; dormivit. Vigesimoquartò ingravescere iterùm visa febris; Genarum rubor, lingua exarescens, respiratio difficilis, pulsus intermittentior, urinæ subrubræ, turbulentæ, quæ nec depositæ subsederunt. Abdomen inflatum, ac summè tensum. Irritata clystere alvus nihil dejecit. Vigesimoseptimò multa rursùs ab alvo secesserunt unà cum concreto sanguine, fœculento, nigro; mitiùs se habuit. Vigesimo octavò, vigesimononò, trigesimoprimò idem obortus ad alvum motus, assiduè perseveravit ad quadragesimum usque, cui tandèm perfecta judicatio successit. Mirum sanè, ut tantam adeò concreti, ac nigerrimi sanguinis quantitatem dejecerit, quæ singulis ferè diebus ubi deijcere primùm ex alvo sanguinem cœpit, ad geminas ferè circitèr libras accedebat. Hæc illa erat turgens materia, quæ cum nondùm ad excretionem comparata foret, ubique errans, ac impetum faciens sæva illa symptomata induxit, quę in toto huiusce morbi decursu illuxerunt. Hæc illa in-

Turgentis materiæ indoles.

quam est, quæ præpurgato statim ab initio corpore, magnam in partem imminuta fuit; undè remissâ semel impetùs continuitate, recreandis viribus spatium dedit, quæ & pluribus præliis redintegratæ, & plurium dierum decretoriorum opportunitatibus, ceù firmissimis stationibus collocatis, auctę, alioqui animosum hostem maturâ cunctatione fregerunt. Ecquid autem agendum Medico erat, præterquàm vires tueri, tùm strenuè congredientem naturam passim erigere, quo tandèm novo velut delectu habito par illa foret, constitutis, ac velut destinatis ad conflictum diebus, quidquid infensum sibi erat suis è finibus amovere, expellere, eliminare. Ex quibus omnibus efficitur, in inveterascentibus morbis excitatâ ad judicationem naturâ, intermissum esse, & quodammodò interruptum, minimè quidem continuum solutionum impetum; id quod luculentissimis verbis docet toties laudatus Galenus *cap. 5. lib. 2. de dieb. decret.* Cæterùm haud paucis in hâc febrili incursione unà cum spontè

Observatio practica, Galeni authoritate corroborata

oborto

oborto ad alvum motu multum ſanguinis ex hæmorrhoidalibus vaſis profluxiſſe, jam ferè inclinatis rebus, ac penè conclamatis adverti, atque horum neminem interijſſe.

Sanguinis ab hæmorrhoidalibus vaſis effuſio diarrheæ comes plerumque.

XXXII. Nunc de veſicantibus, quorum applicatio minùs proſpera comperta eſt, pauca manent attingenda. Sanè in febribus malignis, ac peſtilentibus, in quibus ſanguis ad coagulationem contendit, nihil ijs præſtantiùs, nihil aptiùs idem, aut proficuum magis. Aſt ubi humores ad fluorem proni ſunt, ubi acriores ijdem, ac effrænes, ubi ſufflaminandus potiùs quàm ſtimulandus cruor eſt, nihil ijs noxium magis, nihil magis perniciosum. Id olim quoque in Epidemica ſui temporis conſtitutione rectè adnotaverat P. à Caſtro Vir inſignis; ego mehercle multos abſque ijs perfectè liberatos vidi.

Veſicantia in quibus febribus proficua.

P. A. Caſtro laudatus.

XXXIII. Ex adversò egregiam ægrotantibus opem tulit Corticis Peruviani uſus debito tempore, ac arte inſtitutus. Is enim humorum maſſam coercere, ex-

Corticis Peruviani in hiſce febribus uſus experientiâ probatus.

Quid idem præbeat. citatumque in sanguine orgasmum, meâ, ac doctissimorum Virorum, inter quos *Ramazzinus commendatus.* clarissimus Ramazzinus dignus utique est recenseri, meâ inquàm, ac aliorum, quos ego summoperè veneror, sententiâ sistere, ac cohibere par est, quod unum maximè expetebatur in illa rerum caligine. Equidèm quidquid de hoc exotico antifebrili, tùm de cæteris celebrioribus specificis, quæ hucusque in usum medicum advecta sunt, scripserint magni nominis Viri, præstat adhuc plura admirari magis, quàm intelligere; saltem de ijs nihil hactenùs perspicuum, quodque animum veritatis avidum expleat, allatum *Huius tum aliorum specificorum virtutes ab eventu expiscandæ.* est. Si quid verò unquàm lucis sperandum, totum lubet ab eventu ediscere. Ab hoc juvat famosi huius Apyretici, aut cujuscumque specifici naturam, ac vires expendere, metiri, decernere; Hoc dignum Philosopho, hoc dignum Medico Viro institutum; minimè verò ratiunculas ad libidinem comparatas, & ipsius imaginationis ludibria effingere. Hinc culpari ab uno, laudari ab altero, modò

pro-

probrosis titulis, modò magnificentissimè vocari passim novimus celebre istud febrifugum. Neque enim tanta adeò opinionum inter se dissensio proficisci aliundè potest, quàm quod secùs, ac reverà attingi debent res, eædem plerumque expendantur, minùs fortè æquâ ingenii statice, aut mente præjudiciis occupatissimâ. Ego quidem huiusce, quod adeò apud nos invaluit præsidii efficaciam utique veneror, ac si superis placet, ad Astra feram. Ast illud ceu Panaceam è Cælo delapsam omnibus remediis præferre, atque in omnibus febribus indiscriminatim exhibere haùd parum tutam rem esse judico, nec medentibus decoram; æquè ac si quis Opium, quod mirabile, ac magnum est sedativum, sine ullo fortè delectu in omnibus morbis, ubi compescere opus est, adhiberet. Nec verò semper ubi fræno humores egent, Cortice coercendos puto; sæpè enim plus periculi timendum est à subito, & intempestivo sufflamine, quàm non erat anteà. Quamobrèm in Corticis exhibitione respicien-

Præjudicia rerum obtegendæ potius, quàm inquirendæ veritati comparata.

Chinam Chinam in omnibus morbis exhibere minimè tutum.

Quæ in illius usu cautiones adhibendæ.

dum

dum est ad id quod intus molitur natura; humorum status expendendus; nùm ad fixitatem scilicèt nùm ad fluorem contendant. Quid cavendum denìquè, quid experiundum; vividâ mentis acie examinandum. Est quid *divinum* in remediorum usu, ut quid (*i*) *divinum* etiam in morbis inesse prodidit Divinus senex. Atque id quidem ab eorum majori, vel minori efficaciâ, aut ab secreto, ac penè inexplicabili eorum quorundam agendi modò minimè petendum est, sed ab eorum administrationis more, quod caput est maximum, & administrationis tempore; ad quæ duo potissimùm capita cautiones Medicæ referendæ sunt. Sapienti pauca.

Quid reverà præstiterit Cortex.

XXXIV. Ego sanè quidquid boni ab hoc præsidio in hac febrili scenâ ægrotantibus accessisse comperi; id totum illius, quâ pollet, efficaciæ, figendi humores, eosque aut à se invicem dissilientes, aut cohærentes minùs, cogendi unà simul, cohibendique tribuendum puto. Hinc

(i) 2. *Prognost.*

Hinc ſanè aliquandò minùs ex aſſe voto reſpondiſſe Corticem auditum eſt in quibuſdam febribus, quod fortè humores minimè ad liquationem vergerent, eiuſque diatheſis eſſent ij, quæ ſtimulari potiùs egeret, quàm coerceri. Quinquinam autem poteſtatem fluida quæque in noſtris corporibus figendi, cogendique habere pro re certâ ſuppono. I. Quod motum ſanguinis, & ſpirituum compeſcat, & alvum ipſam denſiorem, obſtipatioremque reddat; compertum namque eſt ijs, qui ad plures dies hoc remedio uſi fuerint, ventrem adſtringi, ut clyſteribus indigeant. II. Stiptica ferè guſtu, ac moderatè ſubaſtringens deprehenditur, ut patet. III. Si quas illa febres fugaverit, haſce ſpiritu ſalis armoniaci, qui ſummè potens eſt humores coactos laceſſere, & ad motum ciere promptè revocamus. Atque ob hanc utique cauſſam haùd auſpicatò ceſſiſſe nonnullis Peruvianum corticem olim ſcio, & funeſtos caſus memorari. Vratislavienſibus in conſtitutione quadam anni 1699. valde funeſtum

Figendi facultas huic cortici data aſſeritur.

Epidemia Uratislavienſis anni 1699. à Collectoribus Actorum Erud. Lipſ. memorata.

neſtum

neſtum illius uſum ferunt Acta Eruditorum anni 1701., (K) quòd ſcilicèt in farcta craſſis humoribus corpora, in frigidâ illâ, & humidâ prægreſſâ temporum habitudine, remedia expeterent, quæ ſegniùs labentia fluida urgerent potiùs, quàm figerent, aut ſaltèm obortam febrim, quæ fortè auſpicatò contigerat, haùd ità citò fugarent. Sæpè non modò utilis res febris eſt, ſed & hanc profuit accendere; Fortaſſe enim, ut Celſus ait, *curationi opportunior fiet*, ut *humidioribus agris ignis*,

Cur in illa noxius uſus chinæ chinæ.

Celſi effatum.

ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.

Secùs res tamèn evenit aliquandò; Noſque id ipſum ſalutare experti nupèr ſumus, ac verè proficuum, quod noxam olim fortè, ac detrimentum attulit. Iuvat hinc adnotare quantùm profutura medentibus ſit, quantùm artis decori, ægris verò ſaluti, ac emolumento futura exacta temporum cognitio. Sicuti enim apud Agricolas

(K) *pag.* 523. *menſis Novembris.*

colas, *annus est, non terra, quę fructificat*, ità & nos persæpè videmus, ac ferè acu tangere fas est, non à particulari corporum dispositione, sed ab anni, temporumve constitutionibus diversos passim morbos exoriri, quos sæpè prodest diverso modo subigere.

XXXV. Cum verò ab eventu res nobis expendendæ sint, præstat nunc huiusce corticis usum, quem auspicatò nobis cessisse novimus, maximè commendare iis, quibus opus est, aut concitatum orgasmum coercere, aut effręnem impetum sistere, aut tendentes ad liquationem humores figere; quò saltem aùt remissâ impetus continuitate, ant coercito orgasmo, aut humoribus, ne à se invicem penitùs dissilirent, interceptis, aut si qua fortè excandesceret nimis, mitigatâ febri, redintegratā, auctaque viribus natura vincere queat, ac superare hostem. Neque exigua certè res est specificum habere, (liceat mihi eo nomine exoticum istud febrifugum vocare) huic præstando muneri aptum. Cæterùm quidquid de huius usu in

Corticis usus quibus in morbis instituendus.

Quantum opportunū sit in Medicinā unum, aut alterū specificum habere aliquando.

in morbis asseri unquàm poterit, aut excogitari, id lucis quidpiam utique, at parùm certè, afferet, *Vincet enim sempèr latendi natura*, ut olim de Nili origine aiebat Lucanus.

XXXVI. Modo superest de sanguinis missione pauca effari. Profectò nunquàm non noxia in huiusmodi febribus comperta hæc est; ab eâ namque atteri magis, ac deficere vires, quod unum præ cæteris magis funestum, ac certissimum impendentis jacturæ presagium observatum fuit, deiici animum, perfrigerari extrema, inque summum discrimen adduci ægros frequenti observatione adnotavimus. Quod mirari utique subest, tùm maximè quòd nullum aptius, nullum idem in hisce Regionibus (quòd sanctè testari possum) tutiùs expertum præsidium sit, quàm venę sectio, sivè ob Cęli huiusce nativas qualitates, sivè ob Subalpinorum temperamenta huic climati, ac Cælo congrua. In hac autèm Epidemicâ constitutione totum mutatum ab illo cruorem augurari licebat, & ad fluorem

Cur noxia sanguinis missio.

Subalpinis raro non proficua.

rem pronum magis, tùm ob fervidissimam temporum præcedentium indolem, tùm ob exlegem, Austrinam, consuetumque morem minimè observantem hyemem; ac proindè nil mirum improsperè cessisse venæ sectionem, quinimmò ab illâ cane peius, & angue abstinendum; etiamsi, ut aurea Hippocratis affert sententia, qui in haud absimili anni constitutione sanguinis missionem (*l*) valdè quoque improbat, *morbus magnus sit, vigensque ætate homo*, ne scilicèt maior fibrarum cruoris dimotio contingeret, à quâ nonnisi extrema quæque discrimina expectanda sunt.

Hippocrates citatus.

XXXVII. Ne verò id gratis, aut Dictatoriè me pronunciasse quis credat, decet paullò altiùs huiusce depravatæ sanguinis diathesis, eiusque ad fluorem potiùs quàm ad concretionem tendentiæ originem, ac caussas inquirere, quæ & eadem huiusmodi febrium, eisque affinium affectionum, quæ per ea tempora desæviebant, origo extitit, ac incrementum.

Sanguinis ad fluorem tendentiæ ratio.

(l) *l. 4. de rat. victus t. 19.*

Exaratarum ægritudinum Theoria, ac incrementum.

Ac primò effingere lubet animo quidquid dissolvere, aut coagulare par est, illud idem agens quoddam esse valdè potens, quod proùt vel ad acidum, vel ad acre magis accedit, coagulare, aut dissolvere aptum est, potestatemque induit obvia quæque fluida, aut ad concretionem, aut ad colliquationem inducendi. Hæc duo insupèr diversa principia perpetuò nostris corporibus inesse fatemur, atqui ità simul æquilibrata, ac æquâ invicem proportione instituta, ut quousque in mutuâ vicissim actione permanent, nec ab externo quopiam agente alterutrum ad motum urgetur, nulla exindè incommoda corporibus inferant, quinimmò tutam, ac firmam servent cruoris massam, tùm Vestalis Ignis nativos lares, & focum. Ubi verò à principio quodam extrinseco eorum alterutrum supra alterum efferri, ac dominatum acquirere contingit; tùm obrutã penitùs fluidorum massam cernere est, institutas æquilibrii leges minimè servari ampliùs, ad lentorem indè aut ad fluorem liquida vergere, proùt acidum illud

Acidum, & acre quo pacto se se habeant in sanguine explicatur.

Quid ferat in statu morboso.

est,

eſt, aut acre, quod prædominatur, & vim ſuam exerit, ſuprà cætera principia elementaria evectum agens. Hinc patet quàm diverſo telorum ictu, ac diverſis penè dixerim artibus occurrendum ſit, ubi ſcilicèt aut unum, aut alterum horum præpollet ſanguinis diatheſin immutare aptum, ac diverſos proindè effectus inducere.

Externa agentia, quę in ſangu ne vim ſuam exerunt, quę

XXXVIII. Illud autèm externum agens, quod intus latentem, ac veluti coercitum ignem laceſſere, ac excitare par eſt, ab ijs, quæ nos ambiunt, aut nobis imminent rebus, petendum eſſe extrà omnem controverſiæ aleam poſitum eſt; nec aliundè quidem profluere poſſe videtur, quàm ab aere nobis circumfluo, cui quandòque accedunt, atque ad excitandos populares morbos in unum conveniunt modò corruptæ, ac ſtagnantes aquę, modò alimenta mali ſucci, & pleraque alia. Potiſſima verò, ut incolumitatis, ac ſalubritatis, ità morborum communis cauſſa aer eſt, vel rarefactus nimis, vel condenſatus, tùm particulis heterogeneis,

Eorum potiſſimùm, fluidum aereum eſſe probatur.

extra-

Quæ aeris particulæ humanæ naturæ incongruæ.

extraneis, ac humanæ naturæ incongruis dives. Hæ namque sunt, quæ in rarefacto aere, magis, aut minùs exaltatę, inque vitæ hospitia exceptæ vitiatam in fluidis diathesin inducere queunt, à quâ diversa morborum proles enascitur.

XXXIX. Neque autèm de aere loquens, eum criminis reum esse contendo; At qui unà cum illo miscentur, extraneos, tùm exoticos sales, hosce ego alterationum omnium, quæ ab aere profluunt, morborumque parentes agnosco. Aer namque elementum incorruptibile est, ac reliqua elementa, tùm aqua potissimùm conservandæ, ac tuendæ hominum incolumitati illo haùd minùs necessaria, ac opportuna. Si quam verò alterationem aer concipit aliquandò, hanc utique ab extraneis corporibus, tùm heterogeneis particulis, quæ unà cum illo commiscentur, excipit, ijsque inficitur, satis aptus idem easdem à se removere, atque protrudere, cùm nullum obvium sibi obicem offendit, quo minùs illas à se expellere potens sit. Ut stagnantium, ac putre-

Aer elementum est incorruptibile

Exemplum aquæ fluentis.

tre-

treſcentium lympharum in limpidum quempiam amnem irruptio fluminis aquas confundit, ac turbidas reddit, atqui hæ ad priſtinam iterùm puritatem redeunt perenni aquarum gurgite uberi alveo aſſiduè decurrentium; Sic aer quandòque ab exoticis ventorum afflatu elatis ſalibus inquinatus novo irruente vento ijſdem liberatur, ac purus redit; neque enim etſi aliquandò majori cum energiâ ijdem agant, diù perdurare queunt, quin aut ſenſim fatiſcant, aut tandèm integrè prorsùs abeant, ac diſſipentur.

XL. Quæ quidèm ſatis ſuperque evincunt, cur infenſos nobis experiamur Boream, & Auſtrum, atque ijs potiſſimùm, quæ hiſce præter morem perflantibus, ſuboriuntur, ægritudinibus obnoxii ſint Subalpini Incolæ. Enim verò cum nitroſi, acidique exotici ſales à Boreali plagâ, ſecùs verò lixiviales, ac urinoſi ab Auſtralibus oris continuò profluant; abque hinc perflantes venti liberè per univerſum Agrum Pedemontanum diſcur-

Nitroſæ particulæ ab Aquilone, lixiviales ab Auſtro feruntur.

rant

rant, nullo, ut innuimus, saltèm exiguo, quâ sævit Auster, interjecto obice, qui effrenem eorum motum, ac vim compescat; conijcere quisquis potest, quàm facili negotio irruentes venti extraneos huiusmodi sales ad nos vehant, ijsdemque corpora inficiantur, eò quidèm magis, quo diutiùs perdurant eiusmodi venti, aut alterius sibi oppositi silentio, eos à se protrudere aer minimè par est, ac removere. Si quis interim modum scire cupit, quo aer extraneis, atque humanæ naturæ infensis particulis imbuitur, & quomodò is interdùm per ventos hùc, illucque transferatur; plenè id habebit à Fr. de le Boe Silvio.

Quid nitrum præbeat.

XLI. Ut verò ab nitrosis salibus, quos subacidos esse contendimus morbos omnes oriri novimus ab humorum fixitate, ac lentore progenitos, utpotè quod fluida quæque cogi ab acidorum præsentiâ, atque intercipi conspicuum est; ità ab lixivialibus, ac urinosis particulis ab Austro delatis eas potissimùm affectiones, ac funestas passim ægritudines enasci ex-

Quid lixiviales sales.

peri-

perimur, quæ ab humorum colliquatione, ac fluore dependent. Ut enim figendi acida; sic dissolvendi facultatem acria, ac lixivialia præbent. Sic nunquàm hiscere audentibus aquilonaribus ventis, tùm superiori anno, tùm labente hyeme, qui Australium assiduè perflantium ventorum vim frangerent, aut eorum saltèm sævitiem compescerent; Nil mirum, ut hi acria corpuscula summè infensa vehentes secum sævissimas illas febres induxerint, quæ se se novo oriente anno prodiderunt.

XLII. Hinc enim è salibus acribus præter morem elatis, stimulique vicem agentibus commoveri sanguinis massa, turbari illa, accendi febris, mox sæva quæque symptomata ludere visa sunt, naturalis humorum textura dissolvi, eius vincula discindi, diffluere serosæ molleculæ; rutilæ, ac gelatinosæ à se invicem secedere celerrimo, præcipitique tramite, ni quàm primùm, antequàm totum illicò sanguinem pervadat, fermentum illud acre, irritans, hærens, evellatur, *Malignarũ febrium genesis, & exordia.*

H eius

eius vis, ac ſævities maxima infringatur, demulceantur ſpicula, imminens, aut iàm ortus orgaſmus coerceatur, temperetur impetus, præbeaturque tantumdèm naturæ ſpatii, quo inire illa pugnam queat, animosè congredi, materiam morbi ſubigere, ſolvere, movere, ſecernere, excernere, verè illa *morborum medicatrix*, utque Hippocrates ait, *docta ſine magiſtro*. (*m*)

Morborum medicatrix natura.

XLIII. Quæ ſi quis omnia attentè perſpiciet, coniiciet equidèm, ac facili negotio concipiet, quæ fuerint horum malorum exordia: tùm rationem, cur utilis extitetit acidorum uſus? cur temperantia, nimium humorum impetum infringentia, modicè figentia, ſtiptica opportunè adhibita, utilia eadem, ac tuta? cur auſpicata minùs, funeſta, nunquàm nonnoxia venæ ſectio, ac veſicantia? cur turgente materiâ voto ex aſſe reſpondens purgatio, primis diebus, ab initio, ſtatim inſtituta? cur excretiones per alvum, per vomitum, per macularum diffuſionem

Cur remedia quædã proficua, alia noxia fuerint.

(m) 5. *in* 6. *Epid.*

nem ad habitum corporis in principio morbi læthales? cur exeunte ad iudicationem morbo motus ad alvum, aut hęmorrhagia superveniens bonum? cur prostratæ initio vires, languidiores eædem, ac penè emortuæ? quæ ratio symptomatum omnium, quæ se se exordio, incremento, ac statu febris prodidere? Insuetus, ac minùs frequens Subalpinis, secùs ac Boreas, Auster est; neque enim sævissimo adeò flamine illum desævisse unquàm, ut hisce temporibus diù compertum est; Hinc fortè ea, quæ profuisse olim didicimus, nocuisse nupèr, ac funesta deprehendimus. In universùm verò Austrum maximè, atque illi affines ventos malè passim audiri novimus; quinimmò, quod fortè peculiari quarumdam regionum temperamento tribuendum est, harum nonnullas is quàm immanissimè verberare solet.

Austrina Constitutio Subalpinis infrequens.

Infensa quantùm.

XLIV. Cur autèm nitrosæ ab Aquilone particulæ, lixiviales, ac summè acres ab Austro ferantur, nimis prolixa res foret attingere; Neque id ad institutum

Ventorum indoles à locorum, undè perspirant, naturâ, ac genio expiscanda.

nostrum profectò attinet. Equidèm nullum ventum per se singulari, & specificâ virtute, ac qualitate pollere, nisi quæ à loci, undè oritur, naturâ, nec non medii, per quod transit, indole derivanda sit, pro re certâ habeo. Ex quacumque enim parte nivibus obsitâ, sivè ad Austrum, sivè ad Septentrionem, Orientem, vel Occidentem posita illa sit, frigidos perflantes ventos experimur, secùs ac illos, qui paludes, terrasque stagnantibus aquis perfusas transeunt, aut qui per arenosa deserta, æstu Solis adusta loca perspirant. Cum verò Boreas ex terris gelu constrictissimis, & à Sole remotis assiduo flamine spiret, & mare glaciale, ac altissimos montes perpetuâ glacie, nivibusque obsitos pervadat; Tùm ex adversò Auster ex percalidis, & arenosis Africæ locis veniat, Zonamque torridam, nec non Mare Mediterraneum percurrat; Facilè hinc ediscere est, exoticas ab utroque, ac summè infensas particulas ad nos advehi, nitrosas quidem ab Aquilone; volatiles, acrioresque

que ab Auſtro. Norunt id planè, qui hiſce magis obnoxii ſunt, quàm graves iis, ſævoſque morbos inferat tùm frigoris Promocondus Aquilo, tùm *plumbeus Auſter*. Quod enim juxtà diverſas Epidemicorum morborum habitudines experimur, qui pro diverſâ temporum conditione, diverſis telorum ictibus oppugnantur; præclarum id nobis documentum præbet, cur quæ Septentrioni magis ſubjecta loca ſunt, aut econtrà, aut quæ Borealibus ventis magis infeſtantur, vel Auſtralibus, peculiaribus illa morbis, ac unicuique regioni propriis divexantur magis; quæve e. g. proſunt Anglis, eadem fortè Romanis noceant remedia, ni fortè toto mutato Cælo, nova ingruat morborum proles novo, ac diverſo more oppugnanda; adeò verum eſt illud Celſi (*n*) *differre pro naturâ locorum*; addam ego & temporum, *genera medicinę*, *& aliud opus eſſe Romæ*, *aliud in Ægypto*; *aliud in Galliâ*; aliud inſupèr ſæviente Auſtro, aliud flante Borea; aliud

Auſter, ac Boreas quo magis impetuoſi, eò ſæviores.

Endemiorū ac Epidemicorum affectuum uterque pareņs.

Celſus laudatus.

(n) *pag.* 3. *in Proemio*.

aliud Euro. Cur verò Austrina huiusmodi constitutio diù adeò, ac præter consuetudinem desævierit, neque hiscere unquàm auserint Aquilonares venti, qui eorumdem sævitiem infringerent, quæsita quidem mihi est ratio, nùm verò reperta fuerit, *mihi hæret aqua*, ut dici consuevit.

Malignarū febrium præcipua caussa; flatus Austrini toto anno sævientes.

XLV. Austrinos ergò flatus, ceù pręcipuos in hâc Tragędiâ Actores culpare licet, qui in massam sanguineam tales invexerint dispositiones, ut ad excitandam hanc malignam febrim satis virium habuerint, silentibus ut plurimùm Borealibus ventis, qui nubila detergerent, & aeris impuritates eò repellerent, undè decesserant, ad Australes scilicèt plagas, ex quibus omne malum ad nos profectum suspicari fas est. Nihil magis ac penè momento temporis aeris statum immutare posse, quàm flantem Austrum, ut ex ponderoso levior reddatur, jàm dudùm novimus, docente Barometro. Quod deniquè præcipua huiusmodi mali moris febrium ratio ab Austrinis flatibus petenda

Observatio Barometrica.

tenda ſit, hinc coniectari licet, quod ea ſalubritèr degerent loca, ac veluti in portu aliorum ſpectarent naufragium, quæ obverſo multorum collium dorſo protecta ſævientes flatùs eludebant, dùm in hac Vrbe, ac toto ferè circumiecto agro exaratæ febres graſſarentur, ac deſævirent.

XLVI. Sed quæ jàm innuimus enucleatiùs repetamus, & clariùs. Auſtrina hyems, quę pluvioſo Autumno ſucceſſerat, exaratis febribus occaſionem prębuit, exoticis, acribus, ac heterogeneis particulis unà cum inſpirato aere cruori admixtis, quarum præſentiâ, & miſcela, ceu totidem ſævientibus ſtimulis acriores molleculæ extricatæ magis, ſuique juris factę totam invertere humoralis maſſæ texturam, ejuſque vincula tandèm diſcindere auſæ ſunt. Equidèm liquida ad fluorem potiùs, quàm ad concretionem prona fuiſſe prætèr alia multa, quæ talem adfuiſſe ſanguineæ maſſę diſpoſitionem atteſtabantur, id ipſum coniectari fas erat à manifeſtis notis, quas edu-

Ab acerrimis particulis in ſanguine inductis humoralem maſſam diſſolvi.

Exarata ſanguinis indoles probatur à ſanguine è vena extracto.

ctus

ctus è secta vena sanguis preferebat; sempèr enim roseus, ac purpureus, nihilque glutinosi preferens mihi, aliisque Professoribus apparuit, ac toto Cælo diversus ab eo, qui solet educi in quibusdam morbis, ut Pleuritide, Peripneumonia, aliisque affectibus interdùm popularibus, in quibus manifesta lentoris vestigia cernere est. Quod ad exanthemata attinet, hec etsi plausibili quidèm ratiocinio Villisius, aliique coagulationis potiùs, quàm fusionis humorum preludia esse contendant ob fixiores sanguinis particulas venarum extremitatibus hærentes; verò similitèr magis crediderim, à fibris illa sanguinis dissolutis, èque suâ statione dimotis ob sal acre illud, & volatile sanguinem ad fluorem disponens, ortum ducere, quo pacto similitèr effusus ab arteriolarum osculis cruor tenuiores sui partes dimittit, que hinc indè diffugientes, ac profuge sui fortè erroris notas in cute designant.

Ab exanthematum, seù macularum diffusionem ad cutem.

XLVII. Hæc per hyemem gesta. Veris initio Cælum votis communibus respondit

pondit moderatis imbribus delapsis, quos novam, lætamque faciem periclitantibus rebus allaturos augurari fas erat, si qui totâ penè hyeme hiscere nunquàm ausferat, sævus Aquilo, silentibus tandèm per intervalla Austris, erumpere tunc minimè visus foret, insuetumque frigus media intèr primordia Veris inducere. Huic quandòque Occidentales Venti mitiore flatu adspirantes succedebant, recurrentibus mox Austris iterùm, tantâ adeò varietate rerum, ut sæpè unius diei spatio, æstatis, hyemis, veris, atque autumni vices contingerent, modò sereno, pacatoque Cælo, modò turbido, nubilo, pluvioso. Curiosum aderat Mercurii errores in Barometro adnotare, qui elatus modò, mox humilis, ceù nescius stare loco, incertas temporum, aerisq; vices prodebat. Nunquàm adeò tàm infida, ac sibi invicem adversa diù visa aderant tempora, quæve tàm longè ab instituto more deflecterent.

Veris constitutio inordinata.

Mercurii errores in Barometro.

XLVIII. Nova hinc diræ indolis acutorum morborum proles sporadicè desævientium

Nova morborum scena sporadicè ingruentium.

vientium caput extulit, ac præcipuè spasmodicarum ægritudinum, quibus glißcentibus diuturniores eiusmodi aliæ se se prodere ausæ sunt. Inter cæteros verò quàm immanissimè cruciabatur Podagricorum cohors, tùm qui Nephriticis, Scorbuticis, aliisque id genus affectionibus obnoxii passim aderant. Nec histericę quidem mulieres immunes visæ; hæ siquidem spasmodicis cruciatibus dirum in modum, ac diù magis quàm unquàm consueverant, vexatę sunt. Apopleticos quoque plures, quàm unquàm contigit, enumeravimus, conspirantibus unà simùl hemicraniis, vertiginosis affectibus, aliisque hisce affinibus, aut consanguineis. Notatu dignum est, vix quempiam ab acutâ ægritudine omninò evasisse, quin in diuturniorem, ac inveterascentem morbum incideret; Vestalem novi in Monasterio *del Crocifisso* degentem acutâ febri paullò post æquinoctium ęgrotantem, quæ superatâ tandèm febri, pertinacissimo capitis dolore divexari cæpit, quo & adhùc (dum hæc ego scribo) illa

Spasmodicarum ęgritudinum sævities magna.

sæ-

ſæviſſimè plectitur. Ipſa ſuperiori ſolſtitio variolis correpta fuerat, quæ tunc temporis longè latèque ſæviebant.

XLIX. Hiſce vigentibus intercurrentibus morbis febrium malignarum ſævities remitti quidèm, atqui hę iterùm, velùt auctæ viribus ſtatim ferè recrudeſcere viſæ, ac magis, magiſque debacchari, quibus plures per ea tempora fatis defuncti ſunt. Tùm præcipuè cùm aut diuturnis illæ affectionibus ſuccedebant, aut gravioribus aliis ſtipatæ iraſcebantur, inito ſimùl fœdere, quo truculentiores evaderent. Harum unum, atque alterum exemplum lubet recenſere. Pia mulier tertio febris inſultu, ſpaſmodico pectoris affectu correpta, quarto obiit. Sacerdos ſanioſis puſtulis toto corpore diù ſcatens, quæ ſtatis temporibus magis, aut minùs deſæviebant, cùm amico cuidam ſibi obvio occurreret, fallente pedem veſtigio, in terram incidit: mox obſcurari lumina, ſanguis ex utrâque nare profluere, ipſe veluti oborto rigore contremiſcere viſus eſt. Poſtridiè mi-

Febres malignæ initio veris recrudeſcentes.

Æger nonus.

Æger decimus.

tiora omnia evasere; Nec ipse lecto sese affigi passus est, amicorum consilia, ac preces eludens. Undecimò febris acuta supervenit caligantibus oculis, deficiente voce, vix mente compos. Latæ maculæ densissimis examinibus totam cutim fœdabant; Urinæ rubræ, per initia tenues, nihil subsidentes. Decimononò ingenti oborto sopore, expiravit. Secto cranio pia mater cum vasis solitò tumidioribus se nobis præbuit, tùm sinistri Hœmispherii amphractus diloricati invicem, ac dimoti; Multum in utroque ventriculo serum; Sinûs maiores, choroidæus plexus, tùm cætera quæque sanguinea vasa copioso dilutoque sanguine tumentia; Diffusæ ad cutim maculæ latiores in cadavere apparebant. Dubium adeò, nùm à lapsu potiùs, nùm verò malignâ obortâ febri decesserit; an utroque, iunctis unà viribus. quo citiùs ægrum perimerent. Frequentiores iis temporibus ephemeras febres, quàm intermittentes, observavi.

Sectio cadaveris.

Ephemeræ frequentiores, quàm intermittentes.

L. Lubet hinc coniicere magis, ut

quæ

quæ toties dicta ſunt, iterùm repetam, quæ fuerit Auſtri ſævientis indoles, quæve ſit Auſtrinâ vigente conſtitutione temporum, metuenda morborum proles? Quod ſi & ultrò pergere quis velit, expiſcari fas quoque foret, & magnorum virorum more magnam rerum fiduciam habentium decernere, quid ex adverſâ, ſi quæ contigerit fortè, conſtitutione, annique habitudine prænunciandum? Profectò ſi rem paullò accuratiùs perpendamns, quilibet Annus ſempèr aliquos affectus ſecùm unà infert, qui reverà quid Epidemicum redolent, quos, etſi leves aliquandò, ac tenuioris momenti, haùd ità facilè tamèn curari cernimus, quin priùs à vulgari methodo diſcedamus, eaque iis præſidia adhibeantur, quæ, expenſo ingruentium affectuum genio, profutura magis coniicimus. Lubet hinc etiàm ediſcere morborum quorumdam geneſin, qui ſporadicè paſſim, nulloque non tempore, quo Epidemici ſæviunt, contingunt. Hoſce quidèm feliciùs aliquandò cedere novi, eâdem me-

Qui morbi flante Auſtro timēdi.

Qui ſpirante Boreâ.

Intercurrētes affectus unà cum Principe cuiuſque anni affectu conſpirant.

methodo, ac iisdem ferè remediis, quorum olim eluserant illi vim. Id mihi haùd ità pridèm adnotandum, cum fortè fortunâ quidpiam de epidemicorum affectuum indole, à quorum utique studio, ac inquisitione nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruisse, ab illo sciscitarer, ac expendendum maximè Author adfuit, ac Præceptor idem, Ornatissimus vir, de Medicâ omni, tùm literariâ re meritissimus Ioannes Fantonus, Regii Subalpinorum Principis à cubiculo Medicus, ac Primarius in Taurinensi Archigymnasio Theoricæ Medicinæ Antecessor. Rectè scilicèt perpendenda est annorum constitutio, ut ex illâ, tamquàm ex fonte, genuinum cuiusque morbi genium repetere, tùm æquam illi curationem adhibere valeamus.

Joannes Fantonus Authoris Præceptor cum laude memoratur.

LI. Equidèm ephemeras modò dictas febres, tùm spasmodicos affectus, qui eâ tempestate percrudescebant, ad Principem affectum reduci posse, unàque omnes ab eodem amne ortum ducere satis dilucidè innotescit. Atque id quidèm rectè norit, qui

quot-

quot in ſanguine ex doctiſſimi Gulielmini calculo ſubeunt variæ, ac diverſæ combinationes, quas ferè ſexcentas olim recenſuit Hippocrates, animo expenderit. *Gulielminus laudatus.*

LII. Utque ab ephemeris febribus exordiar aliquandò; Haſce quidèm ab intermittentibus, nec genio tantùm, ſed re, ac origine toto Cælo differre neminem latet, ſi quis utriuſque indolem, ac geneſin attentè adnotaverit. Acidi mineram, quam nemo in ephemerâ febri culpaverit unquàm, ſeù pituitam pratèr modum viſcidam, cui acidum infermentum magis, vel minùs irretitum hæret, intermittenti febri præludere, vel ſtabulantem in ſtomacho, ut placet (*o*) Etmullero, vel ductus laterales Pancreatis obſtruentem, ut (*p*) ſtatuit Silvius, communis Medicorum ſententia eſt; Quæ quidèm pituita, ſeù materies, in venas effuſa, & partibus ſpirituoſis ſanguinis permixta potis eſt, tot excitare turbas, & *Febrium, quas ephemeras vocant, Theoria.* *Quæ præcipua ſit intermittentium cauſſa* *Etmullerus, & Silvius citati.*

(o) *De febrib. c.* 17.
(p) *Tr.* 10.

& febrilem, [*q*] ut aiebat Cartesius, *tempestatem ciere*. Quidquid scilicèt ad acidam discrasiam humores disponere par est, id intermittentibus febribus incunabula, ac focum præbet. Quod quàm longè ab Ephemeræ genio, ac more discedat, conspicuum est; Hæc namque continuarum omnium simplicissima, quam habet accensionis febrilis caussam, hanc minimè extrà vasa hospitantem habet, ast intimè in universâ liquidorum massâ ludentem. Simplex, ac levissima molleculärum sanguinis commotio ephemeram febrim inducere apta est, quæ brevi compescitur. Nec ineptum omninò proindè foret coniicere, quas Auster diù sæviens attulerat acriores, volatilioresque particulas, sin minùs universam humorum massam in robustioribus corporibus inficere, saltèm turbare illam ob exoticorum salium miscelam potuisse, atque ephemeras febres inducere. Cur verò Peruvianus Cortex, quem ego superiùs salutarem extitisse in iis febribus, quæ in

Ephemeræ, ac intermittentis discrimina.

(q) *P.* I. *Ep.* 51. *&* 88.

in hâc exaratâ conſtitutione ſuboriebantur, adnotaveram, ob figendi illius, cogendique facultatem; cur idem ipſe cortex in intermittentibus, quarum quidèm indolem ex prædominio acidæ mineræ deduximus, cuius vis eſt cogere quidquid, ac figere; cur inquàm in intermittentibus idem proficuus experiatur, tutiſſimumque præſidium paſſim audiat, utque ajunt ſpecificum Antipyreticum magnis adeò laudibus decantatum? Res nimis operoſa foret decernere. Nùm ludere remedia, ut morbi, dixerim? Nùm me potiùs inanes conjecturas effingentem quis arguet?

Cur China China in intermittentibus plerumque ſalutaris.

LIII. Opus hìc eſſet exotici huius febrifugi naturam paullò fuſiùs, quàm ſuperiùs attigimus, explicare; Fortè, & magnificos titulos, magnaque illa elogia, quibus apud quamplures vocari illud etiamnùm ſolet, excutere; quòd tamen nec mei muneris eſſe ſcio, nec huiuſce utique Spartæ, quàm exornandam ego, ac illuſtrandam ſuſcepi. De illius abuſu peculiarem, ac deciès legi dignum trac-

Ramazzinus memoratus.

tatum edidit Celeberrimus Ramazzinus, minimè veritus se quandoque, nec dùm cum juvenis adhùc foret, sed cum jàm virili Togâ incederet, illo familiaritèr usum fateri, procedente verò ætate experientiâ edoctum à priori sententiâ recessisse; Ità scilicèt ait Vir doctrinâ, tùm animi candore dignus inter magnos Viros recenseri. Fortè alchali illud volatile, acerrimumque ab Austrinis flatibus delatis lixivialibus salibus, atque unà cum aere inspiratis, magis evectum, inque sanguineâ masâ impetum faciens, quæ potissima fuit febrium, quæ in hacce constitutione desævierunt, caussa, alchali fixo Chinę Chinæ emendari, aùt saltèm cohiberi contigit. Nec fortè etiam abs re erit suspicari, quæ quoque Clarissimi, atque amicissimi Viri A. M. Reina, Celebriorumque in hâc Urbe Medicorum sententia est, ex mixtione Chinæ Chinæ unà cum acido prædominante in febribus intermittentibus, inque primis viis obvio, quid emergere febrilis fermenti (sit verbo venia) crasin invertere aptum, ac ex-

Alchali volatile exoticum sanguini effusum ab alchali fixo Chinæ Chinæ emendatur.

A. M. Reina in majori Urbis nosocomio Medicus primarius cõmendatur.

citatos

citatos motus compeſcere. Ex ſolutionis vitrioli permixtione cum ſolutione Chinæ Chinæ ſpeciem quamdam atramenti idem laudatus Ramazzinus, & alii adnotarunt.

LIV. Nunc cæteros affectus, ſaltèm præcipuos, quorum tàm diſcolor, & ingens ſylva ab unâ radice ſuccreverat, lubet expendere. Horum verò plerique ab ipſo ſolido malè affecto proficiſcebantur. Adeò facile eſt, inducto ſemel in liquidis vitio, aùt ijs ab inſtituto more deflectentibus, ſolida quoque crimine culpari, quæ unà cum illis invicem comparata ſunt; Juxtà namque id quod intimè latet in ſanguine vitium, ſolida modò tendi, ac ſummè elaſtica fieri, modò laxa eadem, ac debilia prorsùs, imminutâ elaſticitate, obſervamus, utraque dein inveteraſcentium morborum, diuturniorumque incrementa ægritudinum. Equidèm quos potiſſimùm hac tempeſtate deſæviiſſe adverti ſpaſmodicos affectus, ab eodem illos genio, à quo acutæ febres prodierant, derivaſſe arbitror, ab illâ ſci-

A fluidis ſolida alterari, & viciſſim.

Spaſmodicorum morborum geneſis.

licèt acrimoniâ in fluidis inductâ, cuius præsentiâ solida quæque diversimodè pungi, vellicari, ac irritari perspicuum est. Quæ namque desævierant diuturnæ ægritudines, hæ utique fibram admodùm tensam, crispatam, rigidam nimis, ostendebant, plerumque effrænem.

Sævissimi, diùque ludentis hysterici affectus exemplum.

LV. Mulierem novi hystericis affectibus jàm dudùm olìm per intervalla obnoxiam, ijsdem sævissimè, toto anno divexatam, ac tandèm fato defunctam. Stupendum equidèm erat tot, ac tàm diversas impetum facientis solidi incursiones, ac penè dixerim, explosiones cernere, ceù Protei in morem ludentis. Sæpè visa spasmis tota convelli, præcordiis valdè tumentibus, multa evomens biliosa, mordacia. Desinente Vere ijdem spasmodici affectus assiduo more irascebantur, mox in supremo quoque ventre, haùd absimilem scenam ab illâ, quæ in abdomine jàm pridèm egerant, ludere cæperant, quæ tandèm in certam quandam amentiæ speciem degeneravit, cuius miratus sæpenumerò sum nullam ab Authoribus mentio-

tionem factam fuisse unquàm, cum tamen haùd raro diuturniores hystericos affectus illi prolusisse adnotaverim. Sæpè in risum, & lacrymas effusissimas ridiculè erumpebat. Aliquandò ditiorem quàm reverà foret, modò alteram è nobilioribus Reginæ asseclis se se jactabat; Frons, oculi, vultus amentem fęminam redolebant. Accedente Autumno, suique compos magis facta, sæviore more hystericis insultibus vexata fuit, qui ab infimo ventre ad Thoracem propagabantur, ut ferè suffocationis periculum impenderet. Raro visa febris, quæ nec typum, nec genium prodidit unquàm. Sub initium hyemis adstringi sibi adeò fauces persenserat, ut vix quidquam deglutire par foret. Atque tunc temporis ad ipsam vocatus fui, ad illum diem usque ab Agyrtâ quodam inconsideratè, inclementèrque curatam; Cumque faucium affectio jàm penè desierit, nedùm tamen spasmorum caussa deerat penitùs; quinimmò hi ferocius recrudescentes quandoque, tympanitidis in morem abdomen distendebant. Quâ de re

Maniæ species quędam cuius nulla apud Authores facta mentio.

Iacobus Cicognimus Med., & Conſ. Regius laudatus.

in conſilium quoque advocato Clariſſimo, Doctiſſimoque Viro Jacobo Cicognino Auguſtæ Regis Matris Medico Primario, & Conſil., eius ſententiâ, & authoritate celebriora quæque antiſpaſmodica expertus ſum, eaque omnia, quæ promptiora compeſcendis, coercendiſque inſultibus, tùm quòd magni momenti aderat, emendandæ acrimoniæ humorum aptiora credebantur. Meliuſculè habuit; Atqui haùd paucis patratis in victu erroribus, tùm ob ſæva animi pathemata, hyſterici ſpaſmi priſtino iterùm more ludere, ac frequentiores ſuboriri, tumere crura, venter, præcordia, ac deniqne atrociùs ſævire omnia cæperant rurſus; Ipſaque tandèm paullò poſt hyemale ſolſtitium defuncta eſt.

Sævior quàm unquàm, Podagra, ac nephritici affectus, & cur.

LVI. Nec longè ab eodem ſpaſmorum tramite abludebant, ab acrimoniâ illâ ſcilicèt Auſtrinis flatibus evectâ, atque ad activiorem ſublimitatem elatâ, immanes, ſæviſſimique progeniti Podagrici, tùm nephritici affectus, quorum ingens viſa ſoboles, ægrorumque cohors, quàm acerbè ingemiſcentium ob ſævos, diroſque cruciatus

ciatus, ac diuturnam, quâ immanitèr torquebantur, carnificinam, nullo pacto exorabilem. Valdè affines inter se gemi-nas hasce ægritudines arbitror; Utri-que harum obnoxii valdè sunt Subalpini, quòd nativis fortè Cæli qualitatibus, aùt generosioris vini potationi, lautiorique vi-ctui referri potest. Utramque verè spasmo-dicam, abque summè crispato solido pro-fectam facilè erat coniicere tùm ab enor-mi cruciatu, quo vexabantur ægri, tùm à cæteris, quibus utraque comitabatur, Phænomenis; Cernere namque erat nul-lum in nodis artuum tumoris vestigium, ut fieri solet, in quo tophacea materies plerumque reperitur ijs, qui Podagrâ laborant, aùt quidpiam aliud consimile, præter intensum nonnullis dolentis par-tis ruborem, adurentemque calorem. Nulla quoque in plerisque nephritide detentis, renibus, aùt quâ aliâ cunque parte calculi impacti suspicio, aùt eius-dem futuri proludia in urinis; nihil ferè persentientibus ægris aliud, quàm ten-sionem violentam, acerbissimosque do-

Cur hisce obnoxii magis Subalpini.

lores

lores fixos plerumque, ac prementes, ac si fibræ quæque nerveæ spasmis rigerent, aùt pressuram quandam, & coarctationem, ut ità loquar, experirentur; Utrique parùm profuerant remedia quæque adhiberi solita; Quæ solidum affectum demulcere, acrimoniam in fluidis elatam compescere, lixivialia spicula, acerrimosque sales coercere magis apta erant, multis profuere; Diluentia, anodyna, emollientia tùm internè, tùm externè adhibita utramque paginam, ut ajunt, implebant. Longè tamen in universum miserior nephriticis Podagricorum prosapia est. Hisce namque nec in hac modò constitutione, sed ferè sempèr, & olim adhùc minùs efficacia, ac damnosa sępè comperta sunt universa, quę passim deprędicantur, medicamenta tàm externa, quàm interna, quorum uberrimam segetem videre est apud Lucianum: Elegans est ac mirè jucunda, quæ apud illum Podagræ allocutio legitur ad illos, qui secreta quædam remedia se habere iactitant, quibus elidere eius potentiam queant. Huius aliquot

Longè miserior Nephritide Podagra.

Huius apud Lucianum allocutio.

versus

verſus è Græco ſic ipſe ego verteram olim.

Quis invictam me dominam dolorum
Ignorat Podagram in terrâ mortalium!
Quam neque Thuris vapor placat.
Neque effuſus ſanguis aras ad incenſas,
Non templum divitiarum undique
ſuſpenſis ornatum donariis:
Quam neque Apollo Medicamentis expugnare valet,
Omnium Medicus in Cęlo Deorum;
Non filius Apollinis Doctiſſimus Æſculapius, &c.

Ea ſcilicèt natura Podagræ eſt, ut omnibus æquè plorare illa imperet, eam verò irritantibus occurrere ſoleat multò iracundior, diriorque.

LVII. Cæterùm qui calculo ſivè renum, ſeù veſicæ jàm diù laborabant, hi ſæviùs omnes, atrociùſque divexabantur; Haùd pauci ex iis mortui ſunt; Libet hic rariſſimum ingentis calculi veſicæ exemplum narrare, quod mihi eo ferè tempore adnotare contigit; Sacerdos quidam Gallus Romam contendens acerbiſ- *Calculo diù laborantes dirè vexati*

 ſimis

Ingens calculus in vesicâ cuiusdã Sacerdotis ab Authore repertus.

ſimis cruciatibus veſicæ, ſæviſſimâque ſtranguriâ correptus, in Noſocomium SS. Mauritij, & Lazari menſe Iulio ſe contulit. Fatebatur olim huiuſmodi doloribus vexatum fuiſſe Lutetiæ Pariſiorum, cùm adoleſcens adhùc foret, iiſdemque liberatum celebris Lithotomi ope, exiguo felicitèr extracto calculo. Adultior factus iiſdem per intervalla recurrentibus affligebatur, nunquàm tamèn dirè adeò crudelitèrque. Septimo dein die mille intèr conamina, ejulatuſque expiravit. Secto cadavere, inſignis in veſicâ repertus eſt calculus, perpolitus undique, & lævigatus, ponderis tredecim unciarum cùm dimidiâ, durus adeò, ac reverà Siliceus, ut verè quid lapideum quis diceret è marmore reſiliens. Renis dextri ſubſtantia penè exeſa aderat, alter prætèr morem grandior, nigerrimus, ac ferè putridus; Veſica craſſa valdè, ac ferè carnea; Uterque ureter ſolitò amplior. Jn horum altero quâ in veſicam deſinit, ſex, vel ſeptem exigui calculi occurrebant talitèr invicem impacti, & cuneati,

ut

ut præclusâ omninò viâ urinæ, enormitèr expansus canalis, alterius veluti ideâ vesicæ rudiores deluderet, quasi reipsâ foret vesica duplex. Ac fortè in hunc crassum, atque supinum errorem Medicos Casauboni incidisse puto, dùm viri tanti vesicam urinariam nobis geminam obtrudunt. In sinistro uretere nullos quidèm calculos, at urinæ quantitatem summè olentis, ac fætidissimæ comperi.

Medici, qui cadaveris celebris Casauboni sectioni præerant, notati.

LVIII. Exaratis spasmodicis ægritudinibus meritò quoquè accensebantur quotquot cæteræ per ea tempora desæviebant magis, ut hemicraniæ, vertigines, acutorum illæ morborum reliquiæ, aut diuturniorum affectionum proludia. Unum scilicèt harum omnium Parentem Austrum contendimus; Una omnium scena; Unus idem ludendi genius, ac mos, etsi pro diversâ solidorum resistentiâ, magisque aut minùs adauctâ elasticitate eorumdem dispares adeò, ac discolores affectus subluderent. Qui Spasmorum doctrinam intimè callet, vimque, & potestatem solidorum in corpore viventi sedulò

Hemicraniæ, ac vertigines spasmis adscriptæ.

dulò expendit unquàm; Is Vates esto. Reverà quidèm *id morborum genus*, ait Doctissimus Baglivius nulli in hâc arenâ secundus, (*r*) *ab spasmodicâ fibrarum oscillatione pendet, totiusque curationis scopus dirigi debet in eâ primò tollendâ, aut saltèm compescendâ, deindè fluido peccanti incumbendum*. Diuturnâ olim hemicraniâ laborantem senem Paralysi dein & artuum contracturâ correptum memini. Mulierem histericam novi, cui quotiès insultus eminebat, sævissima illi proludebat hemicrania. Amicus meus diris nephriticis doloribus per intervalla vexatus, hosce sibi impendentes præviâ vertigine, oculorum caligine, auditusque hebetudine didicit, eò atrociùs sævientes, quo dirior Auster perspirat. Novit id unum Magnus Senex, ac quantùm solido insensi sint Austrini flatus, compertum Posteris tulit, *illo* (s) inquiens, *auditum hebetari, caliginem visui*

Baglivius laudatus.

(r) *De fibra motrice specimen pag. mihi* 231.

(s) 3. *Aph.* 5.

sui offundi, gravari caput, tarditatem, & languorem induci. Nec quis putet Hippocratem, nisi experientiâ priùs edoctum tàm grande effatum, tàm fidentèr, & absolutè pronunciasse; In libris enim Epidemiorum Constitutionem habet Austrinam huic nostræ haùd absimilem, cui magna etiàm antecedentium temporum siccitas præcesserat, undè, posteà consimiles affectus hyeme, ac vere apparuerint. Equidèm sicuti Aquilonaris tempestas spiritalibus organis infesta est, ob serosam colluviem, quam parùm perspirantia corpora abundè cumulant, ità Austrinam capiti, quod Spasmis sedem prębet, ac incrementũ, maximè infensam didicimus. (*t*) *Ut verò in Imperiis, sic in corporibus gravissimum esse morbum, qui à capite diffunditur*, aiebat Plinius.

Hippocrates defensus.

Aquilonaris tempestas pectori, Austrina capiti infensa.

LIX, Nec verò rarum adeò, ac incongruum fortè quis credat spasmodicas ægritudines ex aeris vitio observari? Quàm facilè ab aereo hocce, in quo degimus, Oceano, aut rectiùs ab exoticis par-

(t) *Lib.* 4. *Epistol.*

particulis unà cum illo exceptis, humani corporis liquida quæque inficiantur, fusè superiùs attigimus. Hisce autèm inquinatis semèl, stimulique vicem agentibus, quàm facilè unà invicem conspirantia solida afficiantur, irritentur, convellanturque, diuturniore, aut graviore Scenâ iuxtà individuorum diversitatem, ipso quoque fluido huiusce turbationis causâ summoperè magis affecto, conspicuum est? Insolitum morbum spasmodicum convulsivum variis in locis Electoratus Saxonici, & Marchionatus Lusatiæ superioris nupèr Epidemicè grassatum legimus apud Gelichium (*u*). Alterum huic haùd absimilem affectum describit Sennertus sub nomine spasmi maligni, & Epidemii cum febre, de quo An. 1596. Facultas Medica Academiæ Marpurgensis consulta consilium Medicum impertita est à Gregorio Horstio, in Operibus Medico-Practicis publicatum, & à Gregorio Leisnero denuò excusum.

Gælichius, Sennertus, Horstius, Leisnerus laudati.

simile

(u) *Exercit. subseciv. Francof. T. 2. sect.* 1.

Simile quid etiàm Parisiensibus olim, diù nebuloso existente aere, qualis reverà esse apud nos solet flante Austro, evenisse refert Eruditissimus Fantonus; (*x*) Id curiosorum ingenia dudùm exercuit. Equidèm pauci, ac fortè vix ullus visus est iis temporibus morbus, qui aliquid spasmodici haùd præseferret.

LX. Sed ab affectibus spasmodicis divelli nequeo citrà historiam unam, ac alteram. Vestalem vidi è Monasterio Cęlestinarum Sanctissimæ Virginis Annunciationis, Scorbuto, Proteo illo scilicèt plurimorum symptomatum sindrome diù olim, tùm quàm acerbissimè hoc anno divexatam, quę sanato de repentè cruris ulcere, quo totâ ferè hyeme laboraverat, miro quodam spasmo musculorum capitis, & colli correpta, ut os minimè aperire potuerit, trium dierum spatio velocitèr obiit. Altera Historia haùd ità recens est, sed Pæonio stylo notanda, ab Adversariis b. m. Venerandi Senis, Avique

Rarissimũ spasmi genus memoratum.

Auus Authoris laudatus.

(x) *Dissertat. Anat.* 13. *de org. respir.* 327.

que mei, Archiatrorum Comitis, haùd exiguo bonorum, ac doctorum hominum mærore non ità pridèm defuncti, excerpta. Vidi ego, ait, Mulierem stupendo convulsionis genere vexatam, in quo se se ne per momentum quidèm quietam continere poterat, sedens in lecto, & mentis omninò compos. Torquebatur se se mirè ægrota, & membra cùm capite in gyrum veluti contorquebat. Si quando aquam peteret bibitura, necesse erat poculum ori prudentèr admovere, & ipsius motui circulari obsequi, poculum elevando circumducere, donec sitis esset sedata. Cùm autèm bibisset, fatebatur liquorem non rectà descendere, sed in circulum circumagi, & veluti per gradus, trochleæ, aut helicis in morem, descendere, usque dùm in ventriculum delaberetur. Felicitèr tamèn, quod ab illo audiisse memini, evasit.

Miræ convulsionis exemplum alterum.

LXI. Reliquum est de scorbuto, tùm subitaneis necibus pauca dicere. Quod ad illum attinet, veteribus minimè præter-

Scorbutus priscis minimè prætervisus.

præterviſum utique; Licèt haud ità Sub alpinis familiaris ſit, ac gelidiori ſub climate viventibus, ubi dirè ſævit, illo tamèn immunes omninò haud eſſe Italos, cæteroſque Meridionales Incolas iàm dudùm novimus. Neque enim illum ſempèr ab humorum ſtaſi ortum ducere vel ipſi Septentrionales Incolæ norunt; Quandoque ſcilicèt ab cruoroſi laticis fluore initium habet, ſæviùſque miſeros torquet. Hinc fortè tolerabilior audit apud Danos, Suecos, Norvegos, Batavos, ac toto diviſos Orbe Britannos, quod ibidem magis ille ab humorum lentore pendeat, secùs ac apud calidiores oras, Auſtrinis flatibus magis obnoxias, acerrimis ſalibus cruori affuſis diſſolvere potiùs quàm cogere aptis. Vtque rarò apud Septentrionales cacochymia, ſeù Scorbutus (idem namque eſſe puto cacochymiam veterum, ac modernorum Scorbutum, ſaltèm æqualia habere fata) ut, inquam, rarò apud Septentrionales Scorbutus occurrit ab colliquatione humorum, ità apud nos ab eorumdem len-

Non idem Septentrionalibus, ac Italis, & cur.

tore ortus. Id ego olim tùm rerum usu, tùm longâ apud Anglos, ac Batavos morâ didici, haùd exiguo ægrorum meorum emolumento.

Quo pacto idem curandus.

LXII. Atque huius potissimùm indolis, qui modò hoc anno sæviit, Scorbutum fuisse, adverto, tùm ob latices ad liquationem pronos, tùm ob Austrinam totius Anni constitutionem eò diriorem, quò acriores sales ob defectum humidi in tàm ingenti siccitate temporum elati magis aderant, ac sui iuris. Profectò temperantia quæque, lenitèr refrigerantia, nitrosa, acida acrioribus ceteris fortioribus, abstergentibus, colliquantibus, orgasmum facilè inducentibus, quorum tàm magna seges, palmam præripuerunt. Eius quippè genio, non nomini studendum erat, quod si quo in morbo, in hoc presertim accuratè investigandum, & distinguendum monet Clarissimus Boerhaave (*y*) Sedum vermiculare, cochlearia, trifolium

(y) *Aph. de cognosc. & curand. morbis n.* 1153.

folium fibrinum, sempervivum minùs acre, Zingiber, acerrima quæque apud Anglos commendata maximè scio; An hæc tuta æquè, ac eiusdem sint efficacię apud illos, qui sub calidiore climate vivunt, judicent docti? Mihi quidèm methodum placidam, successivam, continuam, quæ magis humores compescit, quàm stimulat; Quæ-ve *nostris nascuntur in hortis*, indigenas plantas minùs acri sale præditas, Septentrionalium methodo, ac exoticis celebrioribus præferendas compertum est, *exemplo monstrante viam.* Notissima est observatio de memorato sedo vermiculari Actis N. C. inserta, quod scilicèt in expeditione Danicâ multi per illud in formam decocti exhibitum à Paralysi scorbuticâ restituti sint, evacuato per vomitum muco admodùm viscido; An id hisce in oris proficuum æquè, profectò ambigo. Fortè etiàm nusquàm visus est Scorbutus alteri similis aut quorum eadem essent Phænomena; Sæpè vidi huic hecticam febrim accessisse; Sæpè illum memini in Asciten, mentiendo tym- *Observatio Authoris.*

M 2 pani

panitidem degenerasse: Utrique latę maculæ rubræ ad cutim diffusę aut icterus multiplex sæpè prolusit.

Subitarum necium ratio.

LXIII. Exarata sanguinis ad fluorem tendentia subitaneis fortè etiam mortibus occasionem dedit, quibus ab hyemali solstitio superioris anni ad æstivum usque, decem circitèr intrà Vrbis mœnia ex tempore sublatos audivimus tùm viros, cùm fęminas, puerosque. Illi scilicèt totiès memorati exotici, acerrimique sales ab pluvioso Autumno, Austrinâque hyeme ulteriùs fusi, ac evecti, inque se ipsis magis existentes, ut Hippocratis verbo utar, occurrente fortè, aut prævio pravorum humorum apparatu paulatìm collecto, aut peculiari alia quacumque dispositione, promptiores aliquandò, ac potentiores tùm ad solida irritandum, scindendumque tùm ad fluida dissolvendum redditi fuere, proindèque apti magis, præcipites adeò mortes inducere. Cæterùm frequentiores huiusmodi neces, cùm maximè sævit Auster, satis quidèm evincunt, earum plerasque ab humorum fusione

ſione ortum ducere; Quæ verò flante Boreâ perſæpè etiàm contingunt, haſce ab humorum lentore potiùs, aut ab organico vitio pendere.

LXIV. Ver igitur egimus Auſtrinum, inſolens. Sub initium Maii æſtuoſum præter morem extitit Cælum, Sole in Occaſu flammeo apparente, non ſecùs ac Iulio, aut Auguſto menſe. Huic immoderato calori proluſerant *Veris indoles.*

Ætheris impulſi fremitus, Cœlique fragores.

Remitti mox cœpit æſtus, quodve ſupererat Veris, ſatis beatè tranſegimus. Pulchrum erat Mercurii luſus in Barometro, cum magna fortè impenderet tempeſtas, cernere; Is namque illicò ad extremos fines momento temporis deſcendere, moxque iterùm reſtitutâ ſerenitate ſursùm emergere videbatur. Cæterùm cum Auſtrina extiterit totius ferè Anni conſtitutio, nunquàm viſus eſt in ſublimiora loca ille ſe recipere, haùd auſus unquã ultrà vigeſimã lineam evadere, quæ illius maior excelſitas fuit. Præclarè hinc, ac dilucidè *Mercurius toto anno humilis.*

pleraque

pleraque explicari queunt Phænomena, tùm quæsita, quarè ad Austrinos flatus difficilis sit respiratio, ut de quadam veluti suffocatione conquerantur omnes? Cur Urinatores quidam, hominesque, penè dixerim, amphibii ad plures horas sub aquis degant? Cur, quod haùd prætèr rationem, etsi paradoxum videatur, scripsit Th. Cornelius, aer crassis vaporibus refertus ad vitalia munera obeunda aptior sit, quàm aer tenuior? Cur, in Phtysi pulmonari, famosæ, & magnæ Vrbes magis commendentur, quàm Villæ, aut Oppida, quæ aere claro, & perflato gaudent? Cur humidùs, & minimè perflatus aer nulli salubris? quæ sanè omnia à maiori, aut minori pressione aeris rarefacti, aut condensati magis, perflati, rari, purioris, aut humidioris pendent, ut palàm faciunt experimenta in machinâ pneumaticâ circà animalia facta; neque ob aliam caussam in editissimis montibus gravem duci anhelitum credendum est, nisi quod inibi minor sit aeris pressio, quàm in imis

Valli-

Vallibus. Sed è diverticulo in viam.

LXV. Exacto Vere Æstas successit mox ab ingressu turbata ventis, lætior dein, ameniorque, blandè adspirantibus Etesiis. Sæpè auditum circumfremere Cælum, ingentes resonare tonitrus, magno misceri murmure Æther, quin vel minimum plueret unquàm, *Sole dies referente siccos*. Post caniculares, varia aeris temperies, Zephirique, & Austri alternatio; Illo autèm circà Septembris initia prævalente, plurima pluvia, & horridiuscula aura per aliquot dies infesta. Æstatis reliquum moderato ventorum flatu tranquillè peractum, felicioribus auspiciis arridente Æquinoctio.

Æstatis constitutio.

LXVI. Fatiscere enim sensim adulta æstate exitiales febres, tùm spasmodicæ ægritudines observatæ sunt, facemque tradere intermittentibus febribus, quæ Augusto, & Septembri mense illucescentes, subque ipsum dein Æquinoctium vulgares factę magis, stativa castra ponere cœperant, palmamque illis eripere, aeris procùl dubio ab æstivo fervore in autumnale

Quę morborum initio æstatis indoles, ac Scena.

mnale

mnale frigus degenerantis proludia. Scenam quoque ingredi visæ continuæ quædam, aliæque ardentes paroxismis interpolatæ, catharrales tussi, & asthmate molestæ, quandòque & anginâ, oculorum, ac tonsillarum inflammationibus, quæ dein in intermittentes migrabant. Mediâ ęstate ob fructuum fortè intemperantem ingluviem, & immoderatum aliarum illecebrarum gulæ usum, Diarrheæ, ac dysenteriæ comparuerunt, quæ difficillimè medicamentis compescebantur. Verminosa quoque spectata proles ludere, sævaque symptomata producere in adultis æquè, ac in teneriori ætate constitutis; Horum nonnulli etiamsi nulla dysenteriâ, aut Diarrhæâ essent correpti, assiduâ desidendi cupiditate cùm torminibus quibusdam coniunctâ vexabantur; Post frustrà adhibita enemata lenia, evacuantia, humorem acrem demulcentia, balnea; tandèm cùm ab Ascaridibus malum foveri suspicio foret, maiori cùm successu anthelmintica enematibus addita, perque os data fuerunt.

Puerorum abdominis tormina anthelminticis enematibus additis curata.

LXVII.

LXVII. Haùd paucos etiam Colica dira corripuit; Nullum ijs præstantiùs auxilii genus, quàm fotus ex lacte recenti, additâ modicâ dosi Laudani liquidi. Mirùm sanè ut concitatum dolorificum spasmum, sivè is ab violentâ abdominalium musculorum contractione, quos ego Principem ludere in hisce diurnioribus affectibus scenam arbitror; sivè ut perperàm visum est, à convolutione intestinorum pendeat, undè decantatus ille oritur antiperistalticus motus; mirùm inquàm, ut illum præfatus illicò fotus penè temporis momento compescat, contractasque partes pristino genio restituat, moremque ferat clisteribus, aliisque præsidiis opportunè institutis, convoluta, si quæ fuerint, intestina explicandi, aut veriùs in Thoracem illa ultrò propulsa fortè, in situm naturalem reducendi.

Præstantis remedii genus in Colicâ.

LXVIII. Ego quidèm diù mecum animo expendens diros, acerrimosque dolores, quos persæpè advehit huiusmodi affectus, quid altiùs subesse illi suspicatus sum aliquandò; saltèm non semper

Colicæ sedes ac incrementum.

N illum

illum, aùt sæpiùs sedem habere, ut vulgò ferunt, in Colo. Idem olìm à Carolo Pisone, doctissimo sui temporis Medico, excogitatum scio, qui fortè in hâc eâdem arenâ Villisio præluxit. Uterque haùd multum à vero aberravit; Quid enim utrique visum est, in nervoso systemate latens, quòd nemo unquàm expenderat. Sanè quidpiam minimè vulgare in hoc affectu proludere compertum; Nec opus quidèm antiperistalticum motum, aùt convoluta intestina effingere. Huiusmodi figmentum nupèr (z) in Regiâ scientiarum Academiâ Lutetiæ Parisiorum à præclarissimo Viro strenuè explosum est. Equidèm ut chylus tot inter molimina, tùm ascensus, ac descensus momenta elaboretur, perficiaturque; Ut idem celeriore tramite lactearum oscula subeat; Ut alvinæ fęces, quâ datâ portâ, ruant, excernanturque, fibras intestinorum ità compositas adverto, ut oscillantes illæ, ac circumprementes invicem perenni ludant more

Carolus Piso laudatus.

(z) *Vide Reg. Scient. Acad. Acta anni* 1713. *pag.* 470. *edit. Amstelod.*

more, exaratis muneribus comparatæ. Isque ille est peristalticus, seù circumpressorius motus, rectiùs fortè vermicularis, dictus Anatomicis; Qui verò, cùm, iisdem abludentibus fibris, ingesta sursùm egeruntur, perque os eiici contenta quæque in ventriculo, ac intestinis cernimus, ut in Colicis affectionibus contingit passim, id opposito motu fieri contendunt, quem *Antiperistalticum* vocant, aut fibrarum structuram, ac leges minimè norunt, aùt festivis appellationibus oblectantur. Si quis Enterocelen expenderit unquàm, huiusque phænomena cum illis contulerit, quæ in Colicâ sæpè subludunt, facilè inveniet, quàm affinis invicem affectus uterque sit? Quo enim more prolapsa intestina, ni quamprimùm doctâ manu reponantur, convolvulum sæpè, ac mortem inferunt; ità & eadem in Thoracem ab violento musculorum abdominalium conatu adacta, perque septum abrepta haùd impari ludunt discrimine. Ecquis autèm in herniâ intestinorum, in quâ sæpè etiam Ægri feçes alvi evomunt, antiperistalticum

Antiperistalticus motus impossibilis probatur primò ab structura fibrarum.

Secundò ab hernia inguinali.

motum effinxit unquàm? Quòd si atrocissima quæque symptomata ab strangulatione intestinorum ob musculos abdominis validè meatum abstringentes satis illa aptè deduci queunt; Quidni & colici dolores ab eorumdem intestinorum, quæ ultrò in Thoracem adegit nitentium musculorum spasmus, ac vis, strangulatione ob septum transversum meatum, per quod illa fortè abrepta fuere, constringens, totam proindè tàm sævi, acerbique mali Theoriam, non à convolutione intestinorum, atqui ab violentâ contractione musculorum abdominis deducere fas erit, quorum nisu per septum transversum abripiantur intestina, inque Thoracem adigantur, propellanturque? Est altera Herniæ species, quàm cruralem vocant, cæteris longè sævior, sæpè colicam mentiens aliquandò, in qua intestinorum portio intimè infixa reperitur, quâ cruralia vasa eminent. In hâc & diris cruciatibus affligi miseros, & fęces per superiora eiici, constipatam alvum, tendique ventrem cernimus, immane quantùm! Nùm intestinum

Tertiò ab crurali altera sic dictâ.

num etiàm aliquod, sivè tenue illud fuerit, aùt crassum, dilatato fortè diaphragmate, obq; ingentem contranitentium musculorum tensionem infixum ibidem, adactumque, quâ potissimum nervi intercostales emergunt, tùm ab eodem diaphragmate penè dixerim, strangulatum eadem inducere haùd poterit Phænomena, nullo præludente antiperistaltico motu, ut in utraque allatâ hernię specie contingit? Colicæ cuiusdam memini apud veteres Medicinæ Principes sermonem haberi, in quâ nedùm intestina tantùm unà cum Omento, at Pancreas ipsum, Mesenterium, Lienem per Septum transversum, scissis retinaculis abripi ferunt; Chordapsum hanc vocat Celsus, alii *Voluulum*, aùt *Miserere*, cuius prolixam descriptionem, & expositionem egregiè tradidit Lindanus (*a*); Hinc intestinorum inflammatio eorumdem sphacælo pręludens; hinc affinium viscerum, ac diaphragmatis præsertìm labes in velocem gangrænam desinens, læthifero pro-

Chordapsus veterum quid.

(a) *Exercit. IV.*

proludente ſingultu. Cæterùm colicos huiusmodi dolores, ſivè illorum phænomena, ſivè ſedem conſiderem, æſtate popularitèr ingruentes, iis accenſendos crediderim, qui vere potiſſimùm ſub diverſa ſpaſmodicorum ſpecie ludebant, ab eâdem ſcilicèt vulgari, communique cauſsâ nervoſo generi ſummè infenſâ productos; cuiuſmodi exempla videre eſt apud Æginetam, Zacutum, Cratonem, Ballonium, & alios quamplures.

Maſſilienſium Peſtis Hiſtoria.

LXIX. Nec ab re futurum arbitror quædam innuere de Maſſilienſium Peſte, quæ æſtatis initio magnam in illâ Urbe ſtragem edere nuntiatum eſt. Illius incrementa hæc fuiſſe ferunt: Navis oneraria ab Orientalibus Oris profecta, ubi dira Peſtis ſæviebat, Maſſiliam appulerat infectis Mercibus dives, quarum contactu mox quidam extemplò è viventium numero ſublati ſunt; hinc ſemèl orta labes ad miſeros Cives propagata. Brevi temporis ſpatio illuſtris, copioſa, & florentiſſima Urbs, ac circumjectus ager ingenti clade deletus penè, ac vaſtatus

ma-

magnum finitimis æquè, ac dissitis gentibus metum iniecerat, ne fœdo afflatu diù, ac longè manaret lues, adque affines ultrò pervaderet. Quas ideò præcautiones hisce in casibus humana solertia adhibere solet, eas provido consilio præoccupavit Invictissimus REX NOSTER, Italiæ totius incolumitati, cuius jàm dudùm ipse Patronus, ac Vindex est, dùm suorum bono consuleret, prospiciens. Vbi enim primùm de pestilenti lue, quæ Massilienses infestabat, rumor Taurinum pervasit, totum illicò ingentem Alpium tractum, quæ Galliam ab Italiâ disterminant, numeroso milite custodiri iussit, ne cuiquam permitteretur ingressus, ullaque aura pestifera per eos, quos opposuit Natura Montes, ab infestis locis per aliquam secretam viam hasce Regiones adiret, inficeretque. Nec satis cautum existimans, non multò post cùm externis, atque etiàm finitimis Civitatibus commercia interrupit non tanti faciens commoda, & beneficia, quæ ex libero Mercaturæ commercio omnibus Civitatibus

Beneficentissimi Regis vigilantia, ac pietas.

bus

bus proveniunt, quanti publicam Subditorum salutem. Institutæ quoque sunt eodem tempore publicæ preces, ad iram Supremi Numinis placandam, magno ad celebriora Urbis Templa Civium confluxu, ut nunquàm aliàs tantus in unum populi conventus fuerit observatus, tantaque ergà Superos Reverentia, ac Pietas; IPSO AUGUSTISSIMO REGE unà cùm Piissimâ Regina, ac Regio Principe magna suis pietatis exempla ferente, verè optimo, adque omnium nostrum felicitatem cælitus demisso REGE.

Diræ adeò labis incrementa, ac series.

LXX. In dies interim magis percrebescere auditum pestiferam luem, adque Aquas Sextias dein totius Provinciæ Caput, Tarasconem, Arelatum, Telonem Martium, ac finitima quæque Oppida longè latèque diffusam. Multi nullo proludente signo, è vestigio interibant. Nonnulli ut ab fide dignis hominibus accepimus, intrà paucos dies, prævio vomitu, deliquiis animi, prostratione virium, sævissimoque dolore capitis è vivis migrabant. Haùd paucis carbunculi,

exan-

exanthemata, maculæ, fœdaque ulcera, apparuerunt, funesta prorsùs. Quosdam ferunt, quibus Bubones ritè proruperant, ex insperatò servatos. Infanda nimis, luctuosaque res est singula quæque recensere; Nec profectò absque lachrymis legi potest sincera malorum Historia accuratè, fidelitèrque ab Doctissimis Viris Galliarum Regis mandato Massiliam missis, ut Medicam opem Civibus ferrent, inter mortes, ac funera exarata. Hanc recèns in Italicum vertit, ac criticis notis erudito calamo illustravit Clarissimus Muratorius Serenissimi Ducis Mutinæ à consiliis, ac Bibliothecà. Quædam enim visa sunt Sapientissimo Viro, quod ad Pestis naturam, ac ingenium spectat, parùm verosimilia, saltèm congrua minùs, nec satis apta, quibus vera, ac genuina Pestis Theoria inniti queat, ac explicari. Ediderat idem Clarissimus Vir superioribus annis elaboratissimum Tractatum, *Del Governo della Peste*, cùm dira Viennæ orta lues, totâ Austriâ serperet. Eundem diversis in locis nupèr, Mediolani,

Clarissimus Muratorius Seren. Ducis Mutinæ Consil. & Bibliothecarius laudatus.

Brixiæ, ac Taurini quàm elegantissimis Typis editum, nunc iterùm Mutinæ *apud Solianum* cudi audio ab Doctissimo Authore magnam in partem adauctum, & locupletatum.

Exaratæ Pestis Phænomena.

LXXI. Hac autem serie fœda adeò lues se se prodere visa est. Principiò multis lingua, osque viscido, lentoque humore oppletum aderat. Nonnullis obstipata alvus; Haùd pauci oborta Diarrhæa, aut effusione sanguinis, celeritèr defuncti sunt. Vomitus, deliquia animi, ac sævus capitis dolor in singulis ferè præluserant. Plures intrà biduum, vel trìduum alto sopore, alii Phrænitide correpti è vita migrarunt. Sæpè obvia verminosa soboles perniciosis symptomatibus stipata; Plerisque nihil huiusmodi proludebat. Cadaverum sectionibus maxima intus visa Phlogosis, ac intestinorum sphacæla. Diriùs in pueros, ac fæminas sævitum. Cæterùm ab æstivo solstitio ad autumnale æquinoctium usque, plusquàm quinquaginta hominum millia cuiuscumque sexus, ac ætatis unâ in Massiliæ Urbe, eiusque agro interiere.

LXXII. Hæc funestæ adeò luis indoles. Quæ verò præcipua illius caussa extiterit, modestè inquit se illam minimè penetrare ausum Clariss. Chicoineau, ex iis, qui Massiliam missi sunt, Medicis alter, (*b*) ratus utique, ac scitè conscius nihil attingi posse verosimile; quodve hùc usque quoad cuiuscumque Pestis genesin, ac naturam proditum est, hypotheticum esse, nilque prorsùs ad ægrorum curationem conferre. Quamobrem sedulò idem admonet ad res magis evidentes advertendum. Quæ scilicèt fuerint pestis initia, quæ illius incunabula, quidve *originis principium*, ut Hippocratis verbo utar, animo, atque oculis expendendum. Utinam sanè Vir Doctissimus moderatè adeò de huiusce Pestis propagatione, tùm præcautionibus adhiberi solitis effatus foret; Ait enim Pestilentiam se se contactu minimè diffundi, ast verò miasmatum, seù corpusculorum ope ex infectis mercibus, Terræquæ abditis,

Quæ Pestis in universû, tùm illius præcipuè, quæ Massilienses invasit, caussa.

Clarissimus Chicoineau Antecessor Monspeliensis refutatus.

O 2

(*b*) *Vide opusculum inscriptum*: Relation de la Peste de Marseille, &c.

ditis, aut è superiori quopiam fonte exhalantium manare, quæ per æthera inane dispersa dein, ac simùl unà cùm potu, ac cibo suscepta in sanguine ludunt, eumque inficiunt, quò pronus ille magis, aùt labem suscipere aptus est, sivè ob congestorum humorum colluviem, sivè ob terrorem, aùt metum animo iniectum. Intrepidè ideò se se asserit ægris tulisse opem, nullâ unquàm contractâ labe, omnia quæque remedia præservationis, aùt præcautionis iure celebrata hactenùs noxia potiùs, quàm proficua esse contendens.

LXXIII. Velim ego attentiùs ad tàm fœdæ pestis, quæ Massilienses crudeli flamine etiamnùm verberat, initia animum adhibuisset Vir Clarissimus; nec profectò crediderim insontem adeò contactum infectarum rerum ab illo celebrari. Equidèm pestifera quæque lues, ut de febribus malignis olim eruditè ajebat Præclarissimus Sydenhanius, non omnium dierum morbus est, nec longè illa pergere potest, nisi alas, ac ut ità lo-

quar,

quar, pennas illi præbuerint homines. Novimus in recenti luctuosâ Boum clade quàm utile fuerit rem in tuto ponere, cumque infectis stabulis commercia quæque intercipere. Idem quotquot de hominum Peste scripsere, consilium est; Idem Sapientissimorum Magistratuum institutum; Idem acceptus ubique gentium usus, ac mos. Neque aliud hactenùs aptius ad huiusmodi labem præcavendam documentum, aut presidium scio, quàm terrâ marique ad fines, & loca suspecta idoneos viros mittere, qui solitis cautionibus ad rem tanti momenti assiduò invigilent, nullique, sive exterorum, sive Subditorum sinè datis sanitatis vadibus, aut præviâ, ubi opus fuerit in designato quopiam loco, constitutis diebus, morâ, ingressum concedant. Hisce artibus unius ferè sæculi spatio magna Italiæ pars, tùm præsertim An. 1656. cùm dira lues Rome, Neapoli, ac Genuæ quàm immanissimè desęviret, servata est. Iisdem nos tutos, ac Sospites fore beneficentissimi REGIS

Sapientissimorum Magistratuum cautiones commendatæ.

A. 1656. sæviente Romæ peste, magna Italiæ pars servata.

cura

curâ, & studio speramus, foresque Pesti, atque omnem illi aditum ad hasce Regiones præcludere. Intrepidum quidèm se se gerere summè laudo; Nihil in Pestibus perniciosius unquàm, quàm injectus animis timor. Sola sæpè metus, ac terroris imago absque præsentia pestis graves intulit ægritudines. Ast cætera quæque præsidia, ceù noxia potiùs, contemnere, periculosæ plena aleæ opinio est, absurda prorsùs, atque ipsâ, propè dixerim, Peste exitiosior; Utque ait laudatus Muratorius (c) *Da cacciarsi via colle pertiche, anche senza esaminarla, non essendo saviezza, &c. E tanto più poi,* (d) inquit Vir Doctissimus, *perche non si sa intendere, come mai venga ne pure in pensiero a persone, che riflettano alquanto ai passi d'una Peste, ch' ella non si comunichi per Contatto, ò Contagio*

(c) *Osservazioni intorno alla Relazione della Peste di Marsiglia pag.* 24.

(d) *Ibidem.*

tagio. Stet quidèm ſuus invicto animo honos; Stet ſua illi gloria. Nec tamèn æqua laudis pars auferenda eſt cautionibus cæteris ab Sapientibus Viris ſummoperè commendatis, abque diuturno rerum uſu probatis.

LXXIV. Quod verò ad Peſtis naturam attinet; Minimè reticenda eſt Doctorum quorumdam virorum huiuſce ætatis ſententia, qui veneficam luem conſiſtere aiunt in verminoſâ quadam putredine tot tantaſque edere ſtrages, ſeque vel proximè per contactum, vel remotè per fomitem de infectis in ſana corpora propagari aptâ. Ingenioſum utique excogitatum, ac fortè etiàm admodùm probabile, neque à recentioribus tantùm vindicatum illud, excitatumque Ath. Kircherio, Fabro Chymiatro, Langio, Cogroſſio, Vallisnerio, Corte, † ac pluribus

Multorum opinio peſtem à vermiculis progigni, & propagari.

(†) *In id etiàm ſtrenuè incumbit Eruditiſſimus P. Saguens tot editis operibus celeberrimus, elaboratumque opus brevi ſe daturum luci, in quo cauſſam peſtis*

ribus conjecturis assertum, sed à priscis etiàm gravissimis Authoribus diligentèr scriptis commendatum; Et quidèm huic ipse opinioni lubens, ut fieri debet, Sententiam meam adiungerem, si quæ omnia occurrunt Phænomena dilucidè explicari, quid-ve certi de huiusmodi argumento decerni posset. Atqui ut doctè advertit Eruditissimus, ac amicissimus Pestalossius, (*e*) Celeberrimus apud Lugdunenses Medicinæ Professor, suos huiusmodi hypothesis, gravesque patitur Manes, necdùm adhùc extrà omnem dubitationis aleam posita est. Enim verò, qui fiat ut in Urbe quapiam, aut Agro, ubi longo temporum spatio nulla sæviit lues, eaque proindè infecta, aut peculiarium vermiculorum examina haùd

Non omninò illa certa, extràque omnem dubitationis aleam posita adhùc.

Pestalossius Medicus Lugdunensis laudatus.

amplius

pestis ab præfatis animalculis deducere nititur; ipse doctissimus Author nupèr pollicitus est in literis ad Clarissimum P. Romam Regium in Taurin. Archi-Gymnasio experimentalis Philosophiæ Antecessorem.

(*e*) *Avis de precaution contre la Maladie contagieuse de Marseille pag.* 31.

ampliùs aerem occuparunt diù, qui fiat inquàm, ut horum progenies à remotissimâ plagâ advecta semèl tàm facilè illicò multiplicari; Ut brevi dierum intervallo universam Atmosphæram inficere, perque ora, nares, ac patentiores quasque vias intùs excepta, tàm difficiles morbos efficere, seque ad affines agros, ac regiones propagari possit, anceps hæreo; Equidèm ut propriis nondùm illa oculis, ità, & mente assequi haùd posse unquàm tot minuta animalia crediderim, queis progigni semèl, ac longè latèque dein manare Pestis queat, tamque sæpè diverso more proludere?

Occurritur obiectioni. quod vermes aliquandò visi sint.

LXXV. Quod autèm dicatur ab aliquibus in emisso ab affectis hominibus sanguine, aut etiàm microscopio armatis oculis vermes inspectos fuisse; Id minimè satis esse ad huiusmodi hypothesin tuendam, vel ex eo deduci potest, quod nedùm in affectis Peste, at vel in ipsis etiàm sanis hominibus continuò hisce scateat cruor. Dein verò hi soboles

potiùs, quàm Parentes, aut Pestilentiarum Authores esse videntur; Neque enim illos adeò minutos repertos unquàm memini, cuius reverà exiguissimæ esse molis effingi debuerint, aut mente concipi. Cæterùm si minuta hæc animalia in sanguine, aut fluido quopiam, ceù in proprio elemento degunt; Ut vivere illa diù, ac latere queunt extrà propriam sedem? Ut sese recèns excitare dein, explicare illa, ac suopte ingenio è vestigio multiplicari? Crediderim potiùs (eòque fidentèr magis id ego aio, quod solidioribus rationibus hæc mea sententia innitatur, & Magnorum Virorum nedùm inter exteros, sed & inter nostrates, quorum consuetudine, ac judicijs uti in hâc Civitate soleo, ac præsertim Illustrissimi, Amplissimique Viri I. A. Manzini Regis Medici Ord. & Cons., Clariss. Jo: Fantoni, Cicognini, ac Parentis quoque mei Ven., quem silentio prçterire nefas foret, Medicorum Regis Primarij, & Consiliarij, suffragio com

Argumēta, quibus dicta hypothesis de verminoso miasmate refellitur, saltèm in dubium illa revocatur.

Authoris opinio de origine pestis.

pro-

probari illam noverim) Crediderim inquàm verosimilitèr magis pestiferam quamlibet eo nomine dictam luem, tùm quæ præsertim Massilienses tam dirè adeò, crudelitèrque exagitat, ortam esse à peculiari quodam veneno, cuius inanime perpetuum seminarium in vastis illis Asiæ Regionibus effingere lubet, inque Europam advectum aliquandò. Nec fortè incongruum erit quandoque veneficam hujusmodi luem hisce ab oris repetere, nostro illam sub Cælo natam, adultamque concipere, quod mediùs fidiùs mirum neutiquàm videri poterit reputanti, ut rem magis exemplis illustrem, tot passim morbos contagiosos intrà nos ipsos sæpè progenitos, unde postmodùm obvia quæque corpora teterrimo afflatu inficiuntur. Neque verò novum est, ut olim de hydrophobiâ Cælius (*f*) Aurelianus tradidit, *in animalium corporibus peculiare venenum innasci, quod postmodùm cætera contagione corrumpat.*

(*f*) *Lib. 3. acut. morbor. cap. 9.*

Pestis ab adventitio veneno orta dirior, quàm ab nativo, ac indigenâ.

Quæ ab exotico hujusmodi veneno, aut fermento (nàm quo alio usurpato à Medicis nomine clariùs nunc referam imaginem pestiferi illius principii, undè læthalis hæc labes exoritur, nequaquàm invenio) producitur Pestis, diriùs sævit, quàm quę ab nativo alio quopiam, seù indigenâ oritur.

Utrumque erodentibus venenis pares effectus inducit.

LXXVI. Possem utrumque venenum illud, tùm adventitium, tùm nativum cum Arsenico, & Sublimato comparare, nam in solidis partibus reverà pares cum erodentibus venenis invehit effectus; Ab instituendâ tamèn hujusmodi comparatione me lubens cohibeo, minimè ignarus innumeras & esse, & excogitari posse veneficorum miasmatum conjunctiones, undè variæ, difficilesque prodeunt nocendi artes. Neque id est hujusce loci exponere, cùm præsertim id eos tantùm ignorare accidat, qui hospites in chymicâ, & Anatomicâ arte non sine ingenti piaculo diversantur. Cur autem, quâve actione fermentum

illud

istud, sive adventitium, sive nativum fuerit, sese sano in corpore insinuare, excitatumque semèl sedem ibi figere, tùm sese in alios homines propagare momento temporis queat, pulveris Pyrii exemplo satis præclarè explicatur. Atqui sive animatum in sanguine seminarium, vel inanime prorsùs miasma pro verâ Pestis caussâ statuatur; Lugendum utique est, tùm olim, tùm nupèr apud Massilienses nondùm inventum fuisse verum, certumque præsidii genus, quo tàm fœda, sævaque lues curari queat.

Quo illud pacto se gerat; Pulveris Pyrii exemplo demonstratur.

LXXVII. Ad Subalpinos redeo; Utque rem omnem in pauca contraham: Pluviosus Autumnus extitit: Hyems Austrina; Ver insolens; Lætior Æstas, temperata, amæna. Bombycum soboles exigua. Tritici, ac frugum ubertas copiosa satis. Puteales aquæ multo cœno refertæ. Inops Flora. Mellis parca perceptio. Vini proventus ingens, quem nemo sperare auserit unquàm initio Veris,

Operis Conclusio & Epilogus.

ris. Adeò fortè quę tritico, ac frugibus haud læta omninò tempestas est, ipsa vinetis, ac orientibus vuis, vitibusque secunda magis est, ac felicior. Erucæ. & Bruchi hortos omnes medio Vere depopulati sunt; Redierant hi Æstatis initio, at lenis aura ab Orientalibus oris adspirans citò in fugam illos convertit. Qui Hyeme, ac Vere proluserant Vulgares affectus, hosce adultâ Æstate fatiscere penitùs, inque Scenam sese prodere intermittentes febres adverteram. Sævire quoque desierant Æstate, saltèm mitiore flamine perflare cœperant Austrini flatus. Nunquàm amænioris Autumni lætiora initia extiterant, aùt felicioribus auspiciis propè visa splendescere Libra. Iis ego sequentem protinùs telam exordiar, cœptumque semèl opus pro viribus persequar, non exiguo quidèm labore, nec tenui fortassis laude; Si quem Numina sinunt,

Auditque vocatus Apollo.

ERRATA SIC CORRIGANTUR.

Pag.	x.	lin. 25.	ipſa.	leg.	ipſam.
Pag.	14.	lin. 14.	ad uno.	leg,	ab uno.
Ibid.		lin. 24.	ad hoc.	leg.	ab hoc.
Pag.	21.	lin. 1.	aflatu.	leg.	afflatu.
Ibid.		lin. 10.	datâ.	leg.	data.
Pag.	25.	lin. 2.	muliebra.	leg.	muliebria.
Pag.	48.	lin. 15.	exudat.	leg.	exſudat.
Pag.	64.	ad marg.	diffuſionem.	leg.	diffuſione.
Pag.	103.	lin. 23.	interrupit.	leg.	intercepit.
Pag.	108.	ljn. 23.	Sydenhanius.	leg.	Sydēhamius.

Levioris momenti cætera benevolo Lectori corrigenda relinquimus.

ERRATA SIC CORRIGANTUR.

Pag. x.	lin. 25.	ipsi.	leg.	ipsam.
Pag. 14.	lin. 14.	ad uno.	leg.	ab uno.
Ibid.	lin. 24.	ad hoc.	leg.	ab hoc.
Pag. 21.	lin. 1.	aflatu.	leg.	afflatu.
Ibid.	lin. 10.	dara.	leg.	data.
Pag. 25.	lin. 2.	muliebra.	leg.	muliebria.
Pag. 48.	lin. 15.	exudat.	leg.	exsudat.
Pag. 64.	ad marg.	diffusionem.	leg.	diffusione.
Pag. 105.	lin. 29.	interrupit.	leg.	intercepit.
Pag. 108.	lin. 25.	Sydenhamus.	leg.	Sydēhamius.

Leviores momenti cætera benevolo Lectori corrigenda relinquimus.

81 ..XXV.

f. 22 a 4;

f. 24 a 16